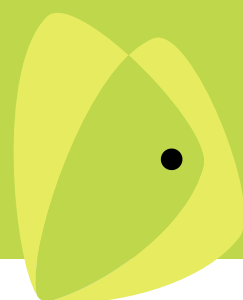

Fremtidens natur

i Fredensborg Kommune

Danmarks
Naturfredningsforening

Danmarks Naturfredningsforening er Danmarks største grønne forening. Den er stiftet i 1911 og har i dag en afdeling i alle landets kommuner.

Foreningens overordnede og langsigtede mål er, at Danmark bliver et bæredygtigt samfund med et smukt og varieret landskab, en rig og mangfoldig natur og et rent og sundt miljø.

Vi arbejder for befolkningens muligheder for gode naturoplevelser og med emner som naturbeskyttelse, miljøbeskyttelse, planlægning, adgang til naturen, lovgivning og oplysning.

Foreningen har ca. 140.000 medlemmer, heraf ca. 1500 medlemmer i Fredensborgafdelingen, hvilket svarer til ca. 9 % af husstandene i kommunen.

Foreningen arbejder især med den danske natur og mulighederne for at opleve den, men er også engageret internationalt.

I arbejdet med den danske natur søger Danmarks Naturfredningsforening at sikre, at tabet af den biologiske mangfoldighed standser. Derfor beskæftiger foreningen sig også med landbrugets og skovbrugets produktionsmetoder, der har afgørende indflydelse på naturens vilkår.

**Du har brug for naturen.
Og den har brug for dig!**

Danmarks Naturfredningsforening
Tlf. 39 17 40 00
dn@dn.dk
www.dn.dk

Indhold

	Side
Hvad vil Danmarks Naturfredningsforening med denne naturplan?	4
Sammenfatning	5
Landskabet og historien	6
Naturtyperne	10
Planter og dyr	20
Det åbne land	23
Bynær natur	26
Sammenhængende natur	27
Danmarks Naturfredningsforenings generelle forslag til naturforbedringer	34
Hvordan forvaltes naturen i Danmark?	34
Litteraturliste	35

Stejlepladsen ved Gl. Humlebæk Fiskeleje. Her mødes skov og strand, bebyggelse og natur, fortid og nutid.

Hvad vil Danmarks Naturfredningsforening med denne naturplan?

Land møder by, Nivå.

Danmarks Naturfredningsforening udgav i 2004 bogen "Fremtidens natur i Danmark". Bogen viser, hvor Danmark nationalt og internationalt har ansvar for at skabe bedre forhold for naturen. Den beskriver de vigtigste naturområder og stiller forslag om nationalparker og større naturgenopretningsprojekter.

Som noget helt nyt og meget vigtigt stiller bogen også forslag om at skabe et grønt naturnetværk, som binder de større danske naturområder sammen og derved gør naturen mere robust.

Men Danmarks Naturfredningsforening ønsker også at give sit bud på, hvad der kan gøres lokalt i den nye Fredensborg Kommune til glæde for planter, dyr og mennesker.

Smukke landskaber og rig natur

Der er mange smukke landskaber i Fredensborg Kommune. Tænk blot på Øresundskysten, de grønne ådale, skovene og Esrum Sø.

Der er også rig natur i kommunen. Men naturen kunne have det bedre. Der er behov for en mere sammenhængende natur. Der skal skabes

sammenhæng mellem de små vandløb, vandhullerne, moserne og skovene, der i dag ligger isoleret, omgivet af dyrkede marker. På den måde vil der også blive skabt sammenhæng mellem Øresundskysten og de store naturområder inde i landet, Gribskov, Esrum Sø og Store Dyrehave. Det vil medføre et rigere plante- og dyreliv og give os mulighed for at opleve en mere storslået natur.

Det skal også sikres, at grundvandet og de sårbare naturområder ikke lider skade ved udledning af spildevand eller ved tilførsel af næringsstoffer fra landbruget. Store arealer, især langs Nive Å, er af denne grund blevet udpeget som "Særligt følsomme landbrugsområder" (SFL).

Endelig er det vigtigt at sikre de rekreative oplevelser. Alle mennesker får det godt ved at færdes i naturen. Stinettet skal udbygges, så det bliver muligt for alle kommunens borgere at komme ud i naturen.

De fire store bysamfund, Fredensborg, Humlebæk, Nivå og Kokkedal, er vokset betydeligt i de senere

år, og kommuneplanerne tegner desværre et billede af en fortsat udvikling i samme retning. Ønsker vi, at vores kommune skal bevares som "grøn", kan denne urbanisering ikke fortsætte, men må erstattes af byfortætning. Samtidig må der ydes en vedvarende og helhjertet indsats for at beskytte og pleje de eksisterende naturområder og for at genoprette nogle af de områder, hvor der var natur for to eller tre generationer siden.

Formålet med dette hefte er at beskrive naturforholdene i Fredensborg Kommune og komme med konkrete forslag til, hvorledes naturen kan få det bedre, end den har det i dag, navnlig gennem oprettelsen af større, sammenhængende naturområder.

Heftet er udarbejdet af Danmarks Naturfredningsforenings afdeling i Fredensborg Kommune.

Vi ønsker at takke museumsinspektør Ole Lass Jensen og lærer Karsten Winding for værdifuld medvirken.

Sammenfatning

Landskab ved Gunderød. Hvis drænene lukkes, kan en fugtig lavning på marken med tiden blive et værdifuldt levested for planter og dyr. Den kan så fungere som "trædesten" og lette planter og dyrs spredning.

Naturen kræver variation. Et rigt og varieret udbud af levesteder er en forudsætning for et alsidigt plante- og dyreliv. Naturen kræver også plads. Planter og dyr kræver plads for at overleve. Plads er også nødvendig, hvis vi mennesker for alvor skal kunne opleve glæden ved at færdes i naturen.

Det kan kort udtrykkes således:

- **Bevar mangfoldigheden af naturtyper**
- **Skab mere plads til naturen**
- **Skab større sammenhængende naturområder**
- **Undgå en yderligere fragmentering (opsplitning) af naturarealer**
- **Skab et netværk af spredningsmuligheder for planter og dyr**

Danmarks Naturfredningsforening har gennemgået naturforholdene i Fredensborg Kommune og kan konstatere, at vores kommune rummer store landskabelige, biologiske og rekreative værdier – og har et potentiale for endnu mere værdifuld natur til gavn og glæde for kommunens indbyggere. Men både bevarelsen af de eksisterende naturværdier og realiseringen af de potentielle naturværdier forudsætter en aktiv og løbende indsats fra kommunens og borgernes side.

I det følgende behandles de naturtyper, der findes i kommunen. Der gøres status for såvel sjældne arter som for invasive arter, der truer den oprindelige natur. Det åbne land og mulighederne for at færdes dér diskuteres, og den bynære natur behandles. Tre landskabsstrøg beskrives, hvor der bør gøres en særlig indsats for at skabe større sammenhæng mellem naturområderne: Nivådalen fra Øresund til skovene omkring Esrum Sø; mod nord et strøg fra Humlebæk til Esrum Sø; og mod vest et strøg fra Esrum Sø til Tokkekøb Hegn.

For hvert afsnit stiller Danmarks Naturfredningsforening forslag om, hvad der kan – og bør – gøres for at forbedre naturforholdene i overensstemmelse med de ovennævnte fem punkter. I dette sammenfattende afsnit skal blot de vigtigste nævnes:

- Byspredningen skal ophøre og erstattes af byfortætning. Planlovens bestemmelser om bebyggelse m.v. i det åbne land skal administreres restriktivt
- I de nævnte tre landskabsstrøg opfordres lodsejerne til at medvirke til, at der etableres dyrkningsfri zoner, dvs. områder uden jordbehandling, gødsning og anvendelse af bekæmpelsesmidler, så der skabes spredningskorridorer for plante- og dyreliv
- Langstrup og Lønholt moser skal retableres som et værdifuldt naturområde
- Der skal udarbejdes plejeplaner og foretages pleje af moser, enge, overdrev, bynær natur, vejkanter og kommunalt ejede skove
- Rørlagte vandløb skal frilægges, og de fysiske forhold i vandløbene skal generelt forbedres
- Private initiativer som græsserlaug og høslætlaug skal støttes økonomisk. Det samme gælder grupper, der arbejder med bekæmpelse af invasive arter eller udarbejdelse af naturplaner
- Stisystemerne skal udbygges med henblik på at gøre det muligt at færdes gennem det åbne land til fods, på cykel og til hest.

Landskabet og historien

Landskabet i Fredensborg Kommune er smukt og varieret. Og ikke alene er det smukt. Det har på afgørende måde haft indflydelse på plante- og dyrelivet og har også været med til at forme tilværelsen for de mennesker, der til skiftende tider har slået sig ned i denne del af Nordsjælland. Omvendt har menneskene også påvirket plante- og dyreliv, ikke mindst i de seneste 50–100 år.

Fra istid til nutid

Landskabet har også sin egen historie. Som vi kender det, er det hovedsageligt skabt i slutningen af sidste istid, da gletschere for knap 30.000 år siden nåede frem til det danske område, først fra nord og derefter fra nordøst, øst og sydøst. Nordøstisen nåede frem til den såkaldte hovedopholdslinie, der kan følges op gennem det centrale Jylland. Til-

bagesmeltningen skete ikke jævnt, men blev afbrudt af flere mindre genfremstød, hvor gletscherne skubbede allerede aflejret materiale op i langstrakte bakkedrag. Et af disse bakkedrag, dannet for omkring 20.000 år siden, kan følges fra den sjællandske nordkyst ned gennem Gribskov, Store Dyrehave og Kirkelte Hegn og videre mod syd til Rude Skov og Dyrehaven. Bakkerne i Gribskov hører til de højeste, og man må formode, at en del af materialet stammer fra det område, der i dag rummer Esrum Sø.

De øvrige isfremstød har ikke i samme grad som nordøstisen efterladt sig spor i landskabet i vores del af Nordsjælland. For de senere isstrømmes vedkommende kan det skyldes, at underlaget var beskyttet af dødis, der var efterladt, da nordøstisens gletschere smeltede

tilbage. Store dele af Fredensborg Kommune er i øvrigt præget af dødis, efterladt af de forskellige isstrømme. Dødisen har skabt et småbakket landskab fuldt af afløbsløse lavninger med småsøer og vandhuler. Typiske dødislandskaber findes for eksempel omkring Langerød og nord for Fredtofte.

For 17.000 – 16.000 år siden var Nordsjælland blevet isfrit. Isranden befandt sig syd for København, og smeltevandets strømmede ud i et Øresund, der har været fyldt med drivende isbjerge. Med smeltevandets fulgte store mængder af opslemmet ler, der sank til bunds, hvor vandstrømmen blev mere rolig. Det er disse leraflejringer, der i nyere tid har dannet grundlag for en omfattende teglværksindustri, ikke alene langs den nordsjællandske Øresundskyst, men også på Ven-

Langdykke i Kirkelte Hegn. Skovene i Fredensborg Kommune rummer mange velbevarede storstensgrave fra den yngre del af stenalderen.

Småbakked dødislandskab ved Fredtofte.

og i Skåne. I Nivå-leret fandt man i 1960 en ryghvirvel af ringsæl, der i dag lever ved isranden omkring Grønland og Svalbard. Ved Lomma vest for Lund har man fundet rester af polartorsk, der holder til i samme miljø, og på Kullen lårbenet af en isbjørn. Så polarhavets fødekæde er fint illustreret. Isbjørne jager sæler, og sæler jager torsk. Ryghvirvlens alder er i øvrigt ved hjælp af kulstof-14 metoden bestemt til 16.600 år.

Efterhånden smeltede også dødisen og gav ligesom gletscherisen ophav til lag af smeltevandsler. Det er forklaringen på, at lergravning og teglværksdrift ikke har været begrænset til Øresundskysten, men også har fundet sted inde i landet. Klimaet var stadig koldt med en arktisk plantevækst af blandt andet rypelyng og dværgbirk. En kortvarig varmeperiode har efterladt sig spor i form af et tyndt lag af organisk materiale, der første

gang blev beskrevet fra en lergrav ved Allerød. Perioden kaldes derfor internationalt for Allerød-tiden. Først for 11.500 år siden tog varmen for alvor over.

Gletscherne havde presset jordskorpen ned. Da isen forsvandt, begyndte landet at hæve sig. Men også havniveauet steg, fordi isen smeltede, og længe fandt der et kapløb sted mellem land og hav. Indtil for cirka 10.000 år siden var landhævningen størst, og Nordsjælland blev landfast med Skåne. Østersøen fik udløb via Mellem-sverige og senere via Storebælt, hvor tærskeldybden er lavere end i Øresund. Herefter vendte billedet. Øresund blev gendannet, og ved Nivå strakte en fjord sig fire kilometer ind i landet. Det var i Stenalderhavets tid, for 6-8.000 år siden. Tilførslen af ekstra smeltevand fra iskapperne til verdenshavene opførte stort set på denne tid, mens landhævningen fortsatte, om end

i et langsommere tempo. Derfor er Stenalderhavets fjorde igen blevet tørlagt, og de gamle kystskrænter, der blev formet af bølgerne, befinder sig nu de fleste steder et stykke inden for nutidens kystlinie, f.eks. i Lave Skov.

Befolkning og bebyggelse

De første stenalderjægere kom til det østlige Nordsjælland allerede kort efter istidens afslutning. Der er gjort spredte fund af flintpilespidser, som stammer fra Allerød-tiden, omkring 11.000 f.Kr. Men først fra 8.000 f.Kr. kender vi til mere sikre fund af jægernes bopladser. Dengang var Nordeuropa ét stort, sammenhængende landområde. Bopladserne var knyttet til større vandløb og søbassiner og er blandt andet fundet i Usserød Ådal. Vi kender derimod ikke datidens kystbopladser, for de blev overskyttet af den efterfølgende havstigning og ligger i dag ude i Kattegat og Øre-

sund. I den sene del af jægerstenalderen, mellem 6.000 og 4.000 år f.Kr., blev bopladserne koncentreret langs bredderne af de fjorde, der var opstået som en følge af havstigningen, blandt andet ved Nivå fjorden. Flere af disse bopladser er i de senere år blevet udgravet af Hørsholm Egnsmuseum.

Ved overgangen til bondestenalderen, omkring 4000 år f.Kr., blev fjordene gradvist tørlagt. Nye bopladser blev anlagt på lette og veldrænede jorde, gerne inde i landet, hvor bønderne ryddede skov til kornmarker og græsningsarealer. De mange stendysser og jættestuer, der i Nordsjælland først og fremmest er bevaret i skovene, for eksempel i Kirkelte Hegn, Stasevang og Babylone Skov, vidner om stenalderbøndernes bosættelser.

I slutningen af bondestenalderen og begyndelsen af bronzealderen, mellem cirka 2000 og 1000 f.Kr., blev bebyggelsen på ny koncentreret ved kysterne, blandt andet fordi man nu udnyttede strandengene til kreaturgræsning. Bronzealderens kystbebyggelse afspejles for eksempel af de mange gravhøje, der den dag i dag kroner bakkerne langs Øresund.

Fra omkring 800 f.Kr. og i de følgende århundreder, dvs. i yngre bronzealder og i begyndelsen af jernalderen, ekspanderede bebyggelsen ind i landet. Fælles for de

nye bopladser er den landskabelige placering. Bopladserne blev anlagt på veldrænede bakketoppe, som lå tæt på et større engareal. Det sidste var af vital betydning, for her kunne køerne, som var tidens vigtigste husdyr, græsse. På engene kunne bønderne også høste hø til vinterfoder for kvæget.

Bopladser fra ældre jernalder er forholdsvis almindelige på egnen. På mange af bopladserne er udgravet spor af langhuse. Det ser ud til, at jernalderens gårde har ligget spredt i landskabet som enkeltgårde. Når gårdene ikke, som mange andre steder i landet, blev samlet i landsbyer, skyldes det nok to forhold: På de mange små bakker, der karakteriserer det nordøstsjællandske dødislandskab, var der ganske enkelt ikke plads til at samle flere gårde i en landsby. Samtidig er den nordøstsjællandske muld ikke helt god landbrugsjord. Det har gjort det fordelagtigt at sprede bebyggelsen frem for at koncentrere den på ét og samme ressourceknappe sted. Generelt ser der først ud til at opstå landsbyer i det østlige Nordsjælland i den tidlige middelalder. Mange af landsbyerne har navne, der ender på rød (rydning) eller holt (skov). Der har med andre ord været skov, som skulle ryddes. Placeringen af de gamle sognebyer Karlebo, Grønholt og Asminderød viser, at befolkningstætheden var størst mod vest. I

modsætning til i dag har Øresundskysten været stedet, hvor man ikke boede, med mindre man var fisker.

I en senere tid har kongemagten øvet væsentlig indflydelse på naturforholdene. København var blevet residensstad, og Nordsjælland var stadig rig på skov og indbød til kongelige jagter. Kronen ejede i forvejen store arealer erhvervet dels i middelalderen, dels i forbindelse med reformationen, hvor blandt andet Esrum Kloster måtte afgive sin jord. Yderligere arealer blev erhvervet af Frederik d. 2 ved mageskifte. Det kongelige ejerskab forhindrede de omfattende skovfældninger, der fandt sted i andre dele af landet. Ejerskabet forhindrede også, at der blev oprettet store private godser, og landskabet er derfor præget af de mange mindre landbrug.

I den nyeste tid har den smukke natur i den østlige del af Nordsjælland – Øresundskysten, dødislandskabet, de store skove og Esrum Sø – haft en magnetisk tiltrækning på københavnernes, der har slået sig ned i stort tal. Tidligt blev det klart, at tilflytningen og byggeriet måtte reguleres her som andre steder omkring København. Fingerbyplanen, der blev introduceret i årene efter 2. Verdenskrig, placerede en finger med bebyggelse langs Kystbanen og Øresundskysten. De øvrige fingre følger jernbanelinierne til Hillerød, Frederikssund, Roskilde og Køge.

Humlebæk Fiskerleje. Langt op i 1900-tallet spillede fiskeriet i Øresund en stor rolle, både her og i Sletten.

Senere er det via regionplanlægningen bestemt, at nogle af de tilbageværende åbne arealer i fingrene skal bevares som "grønne kiler". I vores del af Øresunds-fingeren drejer det sig om arealerne mellem byområderne i Kokkedal, Nivå, Humlebæk og Espergærde. Samtidig har regionplanen udlagt store områder, især i den vestlige del af kommunen, som værdifulde landskaber. Disse områder har derved opnået en vis beskyttelse.

Beskyttelsen af det åbne land har også fundet andre former. Som vist på det medfølgende kort er fire store områder blevet fredet. Det drejer sig om arealer langs syd- og østsiden af Esrum Sø fra Fredensborg i syd til søens nordende; israndslandskabet omkring landsbyen Kirkelte; strandengene, ådalene og bakkelandet mellem Nivå og Kokkedal; og endelig det bakkede herregårdslandskab nord

for Humlebæk. Desuden findes der en række mindre fredninger.

Store dele af Fredensborg Kommune indgik i det netværk af større danske nationale naturområder, som den daværende Fredningsstyrelse udpegede i slutningen af 70'erne. Styrelsen beskrev i 1984 naturområderne som:

"Større, sammenhængende landskaber, hvis landskabelige, geologiske, biologiske, kulturhistoriske og rekreative værdi hver for sig eller i sammenhæng kan siges at være af betydning for hele landet og måske endog internationalt."

Fredningsstyrelsens udpegning fik ingen selvstændig planmæssig betydning, men blev i stor udstrækning videreført i Regionplanens udpegning af "værdifulde landskaber". Ønsket om at udlægge større sammenhængende naturområder levede dog videre og har inden for de seneste år ført til, at staten vil

oprette et antal nationalparker. Én af de foreslåede nationalparker er "Kongernes Nordsjælland", der forhåbentlig vil blive realiseret inden for de nærmeste år. I Fredensborg Kommune vil den omfatte store og set fra et natursynspunkt - meget vigtige områder fra Esrum Sø mod syd til Grønholt Hegn og mod øst til Danstrup Hegn.

Karlebo landsby har rødder tilbage i middelalderen.

Naturtyperne

Det småbakkede dødislandskab, isrands-bakkerne omkring Kirkelte, skråningerne ned mod Esrum Sø, Stenalderhavets kystskrænter, den brede Nivå-dal og den hævede havbund langs Øresundskysten er grundlaget for en mosaik af naturtyper, hvoraf de vigtigste bliver omtalt i det følgende.

Søer, vandhuller og vandløb

Søer, vandhuller og vandløb skaber variation og åbenhed i landskabet. De fungerer ofte som trædesten eller forbindelsesveje og skaber mulighed for, at en lang række planter og dyr kan spredes. Naturbeskyttelseslovens § 3 bestemmer, at deres tilstand ikke må ændres.

Søen har et opland på kun 59 km². 50% heraf udgøres af skov – primært Gribskov – mens de resterende 50% er landbrugsland, som skråner stærkt ned mod søen. Søen ejes af Staten og forvaltes af Frederiksborg Statsskovdistrikt. De sydøstlige 25% af søen er beliggende i Fredensborg Kommune.

Tilløbene består hovedsagelig af mindre vandløb. Desuden får søen vand fra regn og indsivning af grundvand. Afløbet finder sted gennem Esrum Å mod nord til Kattegat. Vandet i søen har en lang opholdstid – omkring 16 år!

De fleste danske søer er belastede af kvælstof. Esrum Sø skiller sig ud ved at indeholde en stor pulje af fosfor, og det gør den ekstra følsom

de senere år været rettet mod at standse enkeltudledninger, så tilledning af kvælstof nu hovedsageligt foregår med regnvand og med drænvand fra landbrugsjordene på østsiden af søen. Desværre er søen plaget af algeopblomstringer – specielt i nordenden af søen. Et stort potentielt problem er udsivning fra de arsenbelastede arealer i Stenholtvang. Her blev der i mange år imprægneret telefonstolper.

Plante- og dyreliv

Esrum Sø er en naturligt næringsrig sø, som kun er svagt kulturpåvirket og derfor har en artsrig undervandsvegetation. Siden begyndelsen af 1900-tallet har der været foretaget videnskabelige undersøgelser i søen – på grund af dens rene vand er den af særlig naturvidenskabelig interesse. Der findes en halv snes forskellige fiskearter, hvoraf aborre og skalle udgør størsteparten.

Søen er en fin træk- og rasteplass for fugle. De almindeligste ynglefuglearter er gråand, blishøne og toppet lappedykker. I sydenden af søen ved Møllekrogen findes en skarvkoloni, der er etableret inden for det seneste tiår.

Søen er udpeget som Habitatområde, som naturligt næringsrig sø, og er i Regionplan 2005 målsat med ”skærpet målsætning.”

Rekreative interesser

Esrum Sø benyttes til mange rekreative formål: Sejlsport, roning og lystfiskeri, og den er i høj grad mål for naturelskere, som søger ro og stille naturoplevelser. Der er mange smukke udsigter over søen, især fra østsiden mod Gribskov.

Det igangværende arbejde med en gang- og cykelsti rundt om søen har som mål at tilbyde oplevelser i den storslåede natur samtidig med, at der i vid udstrækning tages hensyn til plante- og dyreliv.

Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- skråningerne på søens østside ændrer status fra intensivt dyrket landbrugsland til græsland, hvor der hverken foretages jordbehandling, gødsning eller behandling med bekæmpelsesmidler. Dette vil blandt andet reducere tillædningen af næringsstoffer til søen
- mose- og engområderne langs søbredderne plejes, således at de mange sjældne planter, der vokser her, får optimale vilkår
- de mange enkeltstående fredninger langs øst- og sydsiden af søen opdateres og samles i én fredning, for at give området den optimale beskyttelse
- den overvågning af søen, som hidtil har været udført af Frederiksborg Amt, videreføres af staten
- arsengrundens problematik løses
- sejlads som hidtil kun tillades med ikke-støjende, langsomtgående både
- Møllekrogen, Kobækvig og bugten mod nordøst skal være sejladsfri af hensyn til fuglelivet

Småsøer og vandhuller

Danmark har fra naturens side været rig på småsøer og vandhuller, men antallet er stærkt reduceret på grund af naturlig tilgroning. Denne udvikling er i de seneste 100 år blevet forstærket af næringstilførsel fra agerlandet og spildevand fra spredtliggende ejendomme. Desuden er mange vandhuller blevet opfyldt, så arealerne kunne bruges til dyrkning og bebyggelse, og atter andre har været genstand for deponering af affald, f. eks. byggeaffald og lignende. Resultatet har været, at antallet af planter og dyr, der lever i småsøer og vandhuller, er gået meget tilbage. Det gælder blandt andet bestandene af padder, der alle er fredede.

Sø ved Langerød. De mange søer i Fredensborg Kommune er vigtige levesteder for bl.a. padder og insekter.

En del af de tilbageblevne vandhuller bruges til jagtformål. Antallet af ænder holdes kunstigt oppe gennem udsætning og fodring. Derved tilføres vandhullerne en stor mængde næringsstoffer, som resulterer i algevækst, og vandhullet bliver til en grøn algesuppe. Desuden æder ænderne alle de smådyr, der normalt ville leve i vandhullet.

Fredensborg Kommune

I modsætning til den generelle udvikling er Fredensborg Kommune stadig rig på småsøer og vandhuller. Det skyldes dels en omfattende tørvegravning, dels at mange vandhuller i de senere år er blevet oprenset, i flere tilfælde med støtte fra Frederiksborg Amt.

Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- alle enkeltudledere får påbud om i løbet af de nærmeste år at rense spildevandet effektivt, jf. Karlebo og Fredensborg-Humlebæk kommuners spildevandsplaner
- kommunen tilskynder lods ejere til at oprense tilgroede småsøer og vandhuller. Af hensyn til det naturlige dyreliv bør kommunen stille de samme krav som tidligere Frederiksborg Amt: blandt andet at kun det bløde slam må fjernes; at bredderne ikke må være stejle end 1:5; at der ikke må udsættes ænder, krebs eller fisk; at der ikke må fodres; og at der ikke må etableres øer eller opsættes broer eller terrasser
- kommunen afsætter penge til oprensning og genskabelse af både offentlige og privatejede søer og vandhuller

Esrum Sø med ”Skipperhuset”, Fredensborg.

Esrum Sø

Esrum Sø er med sine 17,3 km² Danmarks næststørste sø. Længden er 8-9 km og bredden 2-3 km. Dybden tiltager hurtigt til max. 22 m. Dette gør den til Danmarks vandrigeste sø.

overfor øget kvælstoftilførsel. Søen har været belastet af spildevandsudledning fra Fredensborg, Nødebo og Tikøb. Disse udledninger blev bragt til ophør i 1990, bortset fra overløb i forbindelse med meget voldsomme regnskyl. Fokus har

Vandløb

I løbet af de sidste 100 år er den samlede længde af åbne vandløb i Danmark reduceret med omkring en tredjedel. Det skyldes, at vandløbene enten er blevet rørlagte eller rettet ud. Over 90% af alle danske vandløb er regulerede. Reguleringen er sket for at forbedre vandløbenes evne til at lede vand fra enge og marker, så disse ikke blev oversvømmet og dermed bedre kunne dyrkes. Resultatet blev afvandingskanaler uden de varierede levesteder for planter og dyr, der kendetegner uregulerede vandløb.

Vandløb og de organismer, der lever i dem, er særligt påvirkede af forurening fra byer, landbrugsjorder og enkeltudledninger fra ejendomme. De senere års bedre spildevandsrensning, først af byspildevand, senere af spildevand fra enkeltudledninger, har heldigvis betydet, at nogle af de truede plante- og dyrearter, der kræver rent vand, er i fremgang igen. Men det kan blive endnu bedre, specielt hvis de fysiske forhold også forbedres ved frilægning, genslyngning, udlægning af sten m.m.

I mange år har vandløbene været udsat for en hårdhændet vedligeholdelse med uddybning og fjernelse af vegetation for at lette afstrømningen og dermed forbedre dyrkningen af landbrugsafgrøder. Mange drænrør fører vand fra markerne ud i vandløbene. Vandet herfra indeholder rester af gødningsstoffer og bekæmpelsesmidler, og desuden ofte lerpartikler, der aflejres på vandløbsbunden og dækker fiskenes gydebanker.

Nogle vandløb har lav eller ingen sommervandføring, blandt andet på grund af vandindvinding. I andre vandløb ledes under kraftige regnskyl en bølge af regnvand igennem kloaksystemerne ud i vandløbet. Den kraftige strøm river bundgrus, opvækst, fiskeyngel etc. med sig. De senere år er dette søgt afhjulpet ved bygning af forsinkelsesbassiner for spildevand og regnvand.

Naturgenopretning

Vandløbene og vandløbsbræmmerne skal ses som en del af naturnetværket i agerlandet. Den biologiske

tilstand er meget forskellig fra vandløb til vandløb, men forbedres den, vil deres funktion som forbindelse mellem de mange naturtyper i det åbne land være til stor gavn for planter og dyr.

Fredensborg Kommune

Alle vandløb i Fredensborg Kommune løber i mere eller mindre regulerede lejer, dog har enkelte delstrækninger bevaret deres naturlige forløb, for eksempel Langstrup Å ved Gl. Skæremølle Bro. Takket være en indsats fra amt og kommuner er der i de senere år udført en genslyngning af dele af Usserød Å og Donse Å, og nogle af de rørlagte strækninger, for eksempel af Donse Å, Grønholt Å og Gunderødløbet er frilagte.

Af vandløbene i kommunen har kun Bramaholmvandløbet og side-

løbet til Bassebækken ”skærpet målsætning”. Alligevel opfylder kun ganske få af vandløbene de gældende målsætninger. Fremover skal alle vådområder, og herunder vandløbene, ifølge Vandrammedirektivet opnå en ”god økologisk tilstand”, som ikke ligger langt fra den upåvirkede tilstand. Der ligger en stor opgave og venter, og arbejdet med at forbedre vandløbenes tilstand bør ikke udskydes, selv om miljømålene i vandplanen først skal være opfyldt i 2015. Foranstaltningerne til opfyldelse af målene skal imidlertid være iværksat allerede i 2012. Det er derfor vigtigt allerede nu at gå i gang, både af hensyn til tidsplanlægning og af hensyn til økonomien, så kommunen kan fordele udgifterne over nogle år.

Nive Å ved Vejenbrød. Udretningen af vandløbene har medført ringere livsbetingelser for planter og dyr.

Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- rørlagte vandløb frilægges og genslynges. Blandt vandløbsstrækninger med høj prioritet kan nævnes: En strækning af Donse Å øst for Isterødvejen, Højsagervandløbet, et vandløb øst for Toftegård ved Langstrup, Holmeskovgrøften samt Humlebækken ved ”Puslingebanen”
- vandindvinding sker med størst mulig hensyntagen til grundvandstanden, således at sommervandføringen kan opretholdes, også i de øverste dele af vandløbssystemerne, der oftest har det reneste vand
- regnvandsbetingede udløb reduceres yderligere ved anlæg af forsinkelsesbassiner i byområderne
- vandløbene vedligeholdes så skånsomt som muligt. Skyggende bevoksning langs vandløbene skal vedligeholdes til gavn for fiskene og for at reducere grødevæksten
- de 2 m brede vandløbsbræmmer holdes fri for dyrkning og gødsning, som Vandløbsloven foreskriver
- der gennemføres en målrettet indsats overfor lodsejere med jord ned til vandløbene for at etablere sprøjtefri randzoner og braklægning af de ånære arealer

Moser

Moser opstår, hvor jorden er vanddækket eller meget fugtig. De døde plantedele bliver som regel ikke nedbrudt, men omdannes til tørv. Mange moser er præget af, at der har været gravet tørv, især under 1. og 2. Verdenskrig.

For 100 år siden dækkede moser op mod 25% af Danmarks areal. I dag dækker de kun lidt over 1%. Især tørvegrovning og dræning har været årsag til den kraftige tilbagegang. I dag er moserne beskyttet af Naturbeskyttelsesloven, og

Usserød Å. En vellykket genslyngning blev på lokalt initiativ for få år siden gennemført af Frederiksborg Amt.

den største trussel er tilgroning med træer og buske. Denne udvikling fremmes ved tilførsel af næringsstoffer fra de omkringliggende landbrugsjorder og fra luften. Næringsfattige moser (fattigkær) er under særligt pres på grund af nedbørens høje indhold af kvælstof. Næringsberigelse kan også ske ved nedbrydning af tørv som følge af dræning. Lokalt er indvinding af vand med deraf følgende grundvandssænkning en væsentlig medvirkende årsag til mosernes tilbagegang.

Fredensborg Kommune

Fredensborg Kommune rummer flere store moser, først og frem-

mest Langstrup og Lønholt moser, men også for eksempel Storemose og Krogesmose syd for Dageløkke, Præstemose ved Fredensborg samt Sækkemose, Stormose og Krydsmose ved Grønholt. En mose af speciel betydning er Uglesø Mose syd for Danstrup Hegn, som rummer et spændende fattigkær med karakter af hængesæk. Mosen har hele to rødlistede (sårbare og udryddelses-truede) arter: kongebregne og hjertelæbe. Ved Kobækvig vokser orkideer, vibefedt og sjældne halvgræsser. Storemose ved Vejenbrød rummer ligesom Uglesø Mose en hængesæk.

Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- der gennemføres en naturgenopretning af Langstrup og Lønholt moser som beskrevet på side 29
- der udarbejdes en detaljeret plejeplan for hver enkelt af de øvrige store moser, bl.a. med (delvis) rydning af træer og buske, omledning af dræn med næringsberiget vand, afbrydelse af dræn eller grøfter, der fører fra mosen, alternativt hævnning af bundkoten i afløbene, samt fastholdelse eller etablering af græsning på arealerne nærmest moserne
- naturplejen bør ske i samarbejde med Kronborg Statskovdistrikt, der administrerer de dele af vådområderne, der ligger i statsskovene. I alle tilfælde bør der udarbejdes en detaljeret plejeplan
- højeste prioritet har Uglesø Mose, Storemosen ved Vejenbrød samt lokaliteter beskrevet i "Nivå Delområdeplan", udarbejdet af Frederiksborg Amt, blandt andet flere vådområder ved Knurrenborg Vang, Grønholt Vang og Grønholt Hegn

Enge

Ferske enge er lavtliggende og fugtige. De findes ofte i ådale og omkring søer og moser. På enge, der bliver afgræsset, dominerer græsser og lave, flerårige og lyskrævede urter. Ferske enge langs naturligt slyngede vandløb bliver hver vinter oversvømmet af mineralholdigt vand. Før i tiden var denne tilførsel af mineraler nødvendig for ikke at udpine engene ved høslæt. Mineralerne fik græsset på engene til at gro. Det gav hø og god græsning til kreaturerne. Om vinteren blev høet brugt til foder, og gødningen blev senere spredt ud på markerne. På den måde blev den næring, der var skyllet ud i vandløbene, ført tilbage til de højereliggende, dyrkede arealer. Man sagde, at "eng er agers moder". I dag fokuserer man mere på engenes mulighed for at tilbageholde næringsstoffer, så disse ikke med åvandet føres ud i havet. Det kan ske ved at afbryde dræn til vandløbet og ved igen at tillade vandløbene at oversvømme engene i vinterhalvåret.

For blot 100 år siden var de ferske enge en vigtig del af landbrugsdriften, og engene dækkede over 10% af landet. Siden er de fleste enge blevet drænet og opdyrket eller tilplantet med træer, så de nu kun dækker mellem 2 og 3%. I dag er en-

gene beskyttet efter Naturbeskyttelsesloven, og tilgroning er den største trussel. Ophører græsning eller høslæt, vil engens planter, eksempelvis engkabbeleje, engnellikerod og engkarse, afløses af højt voksende urter som stor nælde og lodden dueurt, og buske og træer får mulighed for at brede sig. Denne tilgroning kan på under 10 år omdanne et artsrigt engsamfund til et artsfattigt tilgroningssamfund. Også dyrelivet ændres som følge af tilgroningen. Insekters og padder levesteder forsvinder, og for fuglenes vedkommende forsvinder blandt andet viben.

Fredensborg Kommune

I kommunen findes de største engstrækninger langs Usseø Å, Nive Å og Langstrup Å. Også i tilknytning til strandengene i Nivå Bugt findes større, ferske enge. Endvidere findes mindre enge i kanten af flere af moserne. Som i resten af landet er engene arealmæssigt gået stærkt tilbage.

Det må formodes, at det store hestehold i kommunen gør høslæt økonomisk rentabelt, således at tilgroningen af engene ophører. Af hensyn til planter og fugle bør tidspunktet for slåningen ligge sent. En mulighed for afgræsning af engene kan skabes gennem oprettelse af

frivillige græsserlaug, der indkøber kreaturer til sommergræsning. Kødet fra de slagtede dyr fordeles mellem medlemmerne af laugene. Græsningstryk og dyreart bør nøje afvejes, afhængig af blandt andet engens fugtighed. Yderligere oplysninger kan hentes på Danmarks Naturfredningsforenings hjemmeside, www.dn.dk.

Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- kommunen indskærper over for lodsejerne, at enge ikke må gro til. Det har siden 2004 været lovpligtigt for ejerne at friholde lysåbne arealer, herunder enge, for opvækst af træer og buske (Lov om drift af landbrugsjorder)
- engene, specielt omkring de øvre dele af Nivå og Langstrup Å/Grønholt Å, drives uden jordbehandling og uden brug af gødning og pesticider. Disse enge er udlagt som SFL-områder (Særligt Følsomme Landbrugsområder) med mulighed for at opnå økonomisk støtte til miljøvenlig drift
- engene i Langstrup og Lønholt moser genskabes som beskrevet på side 29
- andre lavtliggende, tidligere engarealer langs åerne genskabes ved afbrydelse af dræn og gerne genslyngning af åerne

Græsland/overdrev

Græsland findes ofte, hvor terrænet er skrånende, for eksempel langs ådale og kyster.

Overdrev er græsland, som er opstået som følge af mange års afgræsning på landsbyens fælles græsningsareal. Netop denne åbne, lyse landskabstype, fyldt med blomster, insekter og fritgående husdyr, er for mange et romantisk billede af, hvordan Danmark var engang. De ældste overdrev er hjemsted for op mod 30% af alle rødlistede (sårbare og udryddelsestruede) plantearter i Danmark.

For bare 50 år siden var overdrev en udbredt naturtype. Siden er

På skråningerne mod Esrum Sø kan der med tiden skabes et blomsterrigt overdrev ved hjælp af græsning.

mange overdrev blevet opdyrket eller tilplantet, og det samlede areal er blevet reduceret med 70-90%. Overdrevets plante- og dyreliv er afhængigt af græsning, men i løbet af de sidste årtier er kvægbesætningerne forsvundet, ikke mindst i Nordsjælland. Også tilførsel af kvælstof fra luften har haft en negativ indflydelse på overdrevsvegetationen. Det betyder, at en naturtype som overdrev skal have ekstra opmærksomhed for ikke at forsvinde. Ligesom enge er overdrev beskyttet efter Naturbeskyttelsesloven.

Naturpleje

Ved (gen)etablering af græsland/overdrev på arealer med tidligere intensiv landbrugsdrift anbefales, at man afstår fra udsåning af kulturgræsser og kløver i blanding og i stedet straks påbegynder græsning på arealet. En sådan direkte iværksættelse af græsning på den naturligt indvandrede vegetation kan enten ske umiddelbart eller efter nogle år, hvor driften af arealet i mellemtiden har bestået i slåning med efterfølgende fjernelse af det afslåede materiale. Fjernelsen af det afslåede materiale er med til at reducere jordbundens ofte unaturligt høje indhold af næringsstoffer. Har man ikke tålmodighed til at

afvente, at en naturlig plantevækst med græsser indfinder sig, kan man i stedet udså tuedannende græsser, hvor urter senere vil kunne etablere sig mellem græstuerne.

Vælges ét af disse alternativer – helst naturligvis det første – vil den besøgende kunne opleve tilfredsstillelsen ved at møde en mere egentlig eller ægte (som følge af den naturlige indvandring) og rigere natur (i skikkelse af større artsrigdom), samt en forventningsfuld spænding omkring spørgsmålet om, hvilke arter der mon vil indvandre, og om denne eller hin mere "spændende" art vil være iblandt.

Det skal understreges, at genskabelsen af overdrevsvegetation er en proces, der kan tage op mod 100 år, men allerede efter få år med den rigtige pleje vil man kunne se begyndende resultater.

Fredensborg Kommune

Arealet af overdrev i kommunen er meget beskedent på trods af, at stednavne som Nødebo, Karlebo, Donse og Grønholt Overdrev vidner om, at driftsformen var almindelig i tidligere tider. Ifølge Frederiksborg Amts registreringer findes der rester af overdrevsvegetation, blandt andet ved Lønholt Mose og langs kysten nord for Humlebæk Havn.

Parti fra Langstrup Mose. Mange af de store moser i Fredensborg Kommune er ved at ændre karakter. Buske og højstauder afløser en lav, artsrig vegetation.

Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- der udarbejdes plejeplaner for de tilbageværende, beskyttede overdrevsarealer i kommunen. Pleje af arealerne foretages bedst ved græsning og bør planlægges nøje med hensyn til valg af dyreart og græsningstryk. Alternativt slås vegetationen én gang om året, i begyndelsen af juli, og det afslåede materiale fjernes
- kommunen støtter græsningslaug praktisk og økonomisk
- græsland/overdrev med ekstensiv græsning (evt. høslæt) og uden anvendelse af jordbehandling, gødskning eller bekæmpelsesmidler genskabes på følgende steder: På de skrånende arealer på østsiden af Esrum Sø; på andre arealer i kommunens landbrugsland, fortrinsvis hvor terrænet skråner eller jordbunden er næringsfattig; samt på de store, åbne arealer i den nye Dageløkke Skov, der hidtil er blevet tilsået med blandt andet kløver

Skove

I 1805 indførtes den såkaldte fredskovsordning. Fredskov er en arealreservation til fortsat skovdrift. Ved samme forordning blev husdyrgræsning i skovene forbudt. Skovene blev omgærdede med hegn og diger, og bønderne fik til gengæld jord uden for skovene. Inden for digerne intensiveredes skovdriften. Udstrakte grøftninger bevirkede, at vådområder blev tørlagt, så de ligesom andre åbne arealer kunne beplantes med store ensartede bevoksninger, ofte af indførte træarter. Driften bestod af regelmæssige plantninger og hugster byggende på tyskeren von Langens principper fra 1700-tallet. Alt dette førte til en forarmning af plante- og dyreliv. Mange vedboende insekter forsvandt fra Danmark. Store fugle som kongeørn og sort stork forsvandt også.

Siden 1805 har såvel privat som statslig skovrejsning givet en betydelig vækst i skovarealet, således at det i dag udgør cirka 12% af Danmarks areal. Folketingets beslutning i 1989 om at fordoble skovarealet i løbet af en trægenerations (80-100 år) vil øge skovarealet yderligere.

Gentagne stormkatastrofer i de sidste årtier kombineret med konkurrence fra billigt træ fra østlandene vil i de kommende år føre til en omfattende omlægning af skovdriften. Ændringen understøttes af et udbredt ønske om naturvenlig skovdrift, hvor økonomiske, økologiske og sociale hensyn forenes i en bæredygtig driftsform. "Rene" bevoksninger med kun én træart vil med årene blive erstattet af blandede bevoksninger med flere træarter; plantning vil i vidt omfang blive afløst af selvsåning, flere døde træer vil blive efterladt til glæde for fugle, insekter og svampe; og antallet af små vandhuller og moser vil

Skovbryn i Lave Skov. De artsrige skovbryn med deres bær og nødder er til glæde for bl.a. fuglene.

stige. Der vil komme flere lysninger i skovene, og der vil igen blive plads til græssende husdyr og høslæt-enge.

Fredensborg Kommune

Fredensborg Kommune er skovrig. Hovedparten af skovene er statsskove, som forvaltes af Kronborg Statsskovdistrikt og – for Kirkelte Hegns vedkommende – Københavns Statsskovdistrikt. Skovdistrikterne har nedsat brugerråd, hvor kommunen og Danmarks Naturfredningsforening er repræsenteret og således har mulighed for at få indflydelse på driften. Selv ejer Fredensborg Kommune kun små stykker fredskov, den største er Jellerød Skov ved Kokkedal Station.

I Regionplan 2005 er udpeget fire områder i kommunen, hvor skovrejsning er ønsket. Foruden det nye skovområde syd for Dageløkke drejer det sig om arealer mellem Vejenbrød og Avderød, vest for Langstrup Mose samt nord og vest for Toelt.

Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- kommunen arbejder for, at de statslige skove drives så naturnært som muligt. Skovbunden skal gøres mere våd ved at lukke drængrøfter. Det optimale er, at skoven henligger som urørt skov, der strukturelt kan sammenlignes med oprindelig urskov, der ofte indeholder næsten lige så meget dødt som levende træ. Det er til glæde for blandt andet hulrugende fugle, idet der i urskov findes dobbelt så mange hulrugende fugle som i en dansk skov i dag. Alternativt kan skoven drives ved plukhugst, som græsningsskov eller som stævningsskov (driftsform, hvor træerne efter nedskæring igen skyder fra stubben). Disse driftsformer er også biologisk værdifulde
- kommunen arbejder for, at Dageløkkeskoven udvides mod vest mod Langstrup Mose og mod nord mod Dageløkkevej
- den kommunale skov mellem Lykkemosen og Lykkemosevej får lov til at henligge som urørt skov i fint samspil med Lykkemosen, der fornylig er genetableret som åben mose. I den sydlige ende af skovområdet fandtes tidligere et vådområde, som nu synes udtørret, og som desuden er truet af henkastning af haveaffald. Vandstanden bør her hæves
- de kommunale skovarealer gennemgås med henblik på udarbejdelse af plejeplaner

Kyster

Næppe nogen anden landskabstype er så varieret som vore kyster. Det skyldes, at kysterne og deres vegetation påvirkes af mange forskellige faktorer, som varierer fra sted til sted: Tidevand, bølger, materialevandring, kystlandskabets karakter, saltkoncentrationen i havvandet samt forskellige former for anlæg

Den nye Dageløkke Skov er et eksempel på skovrejsning på tidligere landbrugsland. Markvejen og det levende hegn er bevaret.

og udnyttelse så som kystsikring, havnebygning og rekreative aktiviteter.

På nationalt plan er variationen i kysttyper og kystvegetation ikke umiddelbart truet, og strandenge og strandoverdrev er ifølge Naturbeskyttelseslovens § 3 beskyttet mod tilstandsændringer. Men forskellige former for kystsikring kan helt ændre kystens karakter og blandt andet ved at standse materialetransporten langs kysten forvandle en sandstrand til en stenstrand. Ophør af græsning har mange steder medført, at artsrig strandvegetation er ændret til artsfattig rørsump. På strandvolde og strandoverdrev kan den invasive art rynket rose være en trussel mod den oprindelige vegetation.

Pleje og naturgenopretning

Arten af naturpleje og naturgenopretning må nødvendigvis afhænge af kysttypen. Mange tiltag er relativt lette at gennemføre, men kystens og kystvegetationens dynamiske karakter nødvendiggør en løbende indsats – til gengæld vil både det biologiske og det rekreative udbytte af naturplejen være stort.

Fredensborg Kommune

Kysten i Fredensborg Kommune er med sine stejle skrænter i nord og de brede strandenge i syd både spændende og afvekslende. Langs kysten finder man levende havnemiljøer i Humlebæk, Sletten samt Nivå. Såvel i Gl. Humlebæk fiskerleje som i Sletten kan man stadig se spor af tidligere tiders omfattende fiskeri, idet stejlepladserne – og i Humlebæk tjæreladet og reberbanen – stadig er delvis intakte. Nivå Havn er anlagt som lystbådehavn i nyere tid.

Havnene påvirker materialevandringen langs kysten på den måde, at der transporteres sand væk fra kysten nord for dem – hvorved sandstranden forvandles til en stenstrand – mens der omvendt aflejres sand syd for dem og i havneindløbene. Aflejringen af sand i havneindløbene er af et sådant omfang, at det regelmæssigt må pumpes op og klappes (dumpes) på dybt vand. De steder, hvor sandet er forsvundet, har man forsøgt sig med forskellige former for kystsikring for at hindre yderligere erosion, blandt andet ved udlægning af store stenblokke.

På den nordlige del af kysten, nord for Nivå Havn, er den naturlige kyst-

type en relativt smal sandstrand som ud for Lave Skov. Mellem sandstranden og stenalderhavets kystskrænter ligger et lavt marint forland af varierende bredde, som de fleste steder er bebygget, men som ud for Babyloneskoven og ved Peder Mads Strand har form af et strandoverdrev med lavtvoksende græs-urtevegetation.

Syd for Nivå Havn er kysten af en helt anden type. I det lave, stille vand sker der løbende aflejring af

små partikler, så niveauet langsomt bliver højere, og kysten rykker udad. Den naturlige vegetation er rørsump, men ved afgræsning ændres rørsumpen til strandeng, som har et langt rigere plante- og dyreliv. Nivåbugten er det eneste sted på Øresundskysten nord for København, hvor der findes en veludviklet strandeng, og hele området er da også fredet.

”Tangen” ved Nivå. Den lavvandede Nivå Bugt er en vigtig træk- og rastelokalitet for mange vandfugle. Området kunne også blive en vigtig ynglelokalitet, hvis fuglene fik fred i ynglesæsonen.

Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- der foretages kystfodring med sand nord for havnene. Til dette formål kan det sand benyttes, der alligevel skal fjernes fra havneindløbene i de tre havne, såfremt det ikke er forurenat
- strandoverdrevet på Peder Mads Strand og (især) stranden ud for Babyloneskoven slås tidligt på sommeren (slutningen af maj/begyndelsen af juni) for at holde høje græsser og urter som kvik og rejnfan samt brombær nede til fordel for lavtvoksende arter. Slåning vil også gøre strandene mere indbydende for badegæsterne
- rynket rose bekæmpes overalt ved gentagen slåning
- strandengene i Nivå-bugten afgræsses
- stejlepladserne i Sletten og Gl. Humlebæk fiskerleje slås eller afgræsses
- græsbevoksningen genskabes på kystskrænterne ud for de kommunalt ejede arealer i Humlebæk (syd for Louisiana, Bjerre Strand)
- affald, haveplanter og bjørneklo fjernes fra den lave kystskrænt ud for Gl. Humlebæk fiskerleje

Vejkanter

Danmark er et meget intensivt udnyttet land. I det åbne land bliver markerne større og større, og dermed bliver der stadig færre markskel og levende hegn. Det er én af de væsentligste grunde til, at vores engang så rige natur er under stadig forringelse – trods de mange private og offentlige naturpleje- og naturgenopretningsprojekter. Fødeudbuddet – og livsvilkårene i det hele taget – for agerlandets insekter og fugle er forringet. Vejkanterne har derfor fået stor betydning for vores plante- og dyreliv. Der er omkring 70.000 km veje i Danmark. Disse veje er sammenlagt omgivet af næsten 300 km² vejkanter. Det svarer til 5% af det danske skovareal. Vore

vejkanter er dermed en af landets største og vigtigste naturtyper – og nok den naturtype, der er den mest sete.

Ved en undersøgelse i slutningen af 1960-erne blev der fundet 268 forskellige planter i vejkanterne. Det svarer til cirka 20% af alle danske blomsterplanter. Grøftekanterne er stadig relativt artsrige, men lavtvoksende græslandsarter er blevet afløst af højt voksende og næringskrævende arter. Det skyldes dels sen slåning, dels at det afslåede materiale ikke fjernes, og måske også det øgede kvælstofnedfald fra atmosfæren.

Gennem mange år har vejkanterne været betragtet med uvilje. Man har set dem som arnested for ukrudtsfrø. Men opfattelsen er ikke korrekt. Vejkanternes planter er for langt de flestes vedkommende flerårige, mens markens ukrudtsplanter normalt er énårige. Alle, også landmændene, kan derfor med god samvittighed glæde sig over vejkanternes blomsterflor.

Efter gældende regler bør slåning kun ske én gang årligt og først efter afblomstringen i perioden 20. august til 30. oktober. Kun hvis trafikale grunde taler for det, slås vejkanter tidligere, inden 15. juni. Det kan være, hvor et vejskilt bliver dækket, eller overskueligheden forsvinder i et skarpt sving. Disse regler er bindende for de statslige hovedlandeveje, mens de for kommunevejene kun er vejledende. Både i Karlebo og Fredensborg-Humlebæk kommuner har man dog valgt at følge reglerne.

Nye undersøgelser har sat spørgsmålstegn ved, om man får de smukkeste og mest blomsterrige grøftekanter ved en efterårsslåning. Slår man tidligere – allerede omkring 1. juni – vil nogle af de dominerende arter blive sat tilbage. Det gælder flere danske planter, som for eksempel rejnfan, men også den invasive sildig gyldenris, der spredte sig fra haver. Herved bliver der plads til de lavtvoksende blomstrende planter.

I andre tilfælde bør man helt lade være med at slå et år eller to, også selv om grøftekantens måske i nogle øjne kommer til at se lidt kedelig

ud. Det vil for eksempel være til glæde for insekter og fugle, der holder til i den høje bevoksning.

Konklusionen må nok være, at slåningen ikke bør følge et fast mønster. Nogle steder kan man slå tidligt, andre steder sent. Der skal være plads til variation fra sted til sted og fra år til år. Naturligvis skal

Vejkanterne har stor betydning for vores plante- og dyreliv. Men de skal behandles med omtanke.

man også tage hensyn til en særlig lokal plantevækst (f. eks. eng, skovbund eller overdrev) og bidrage til, at den også finder vej til grøftekanterne. Der er med andre ord behov for en botanisk kortlægning af grøftekanterne og deres nærmeste omgivelser, der kan danne grundlag for en plan for slåning. I erkendelse af, at dette er en stor opgave, kunne man begynde med en botanisk kortlægning af alle vejskrænter, der er mere end 2 m høje, idet vegetationen her erfaringsmæssigt er mindst påvirket af den landbrugsmæssige drift på de tilgrænsende marker. Slåning bør i øvrigt ske med fin-

gerklipper eller lignende. Desværre anvender man de fleste steder de mere effektive slagleklippere, der knuser planterne og således også ødelægger insekter, larver og pupper. Og det er vigtigt, at man på strækninger, hvor man af hensyn til lavtvoksende arter vælger tidlig slåning, fjerner det afslåede materiale.

Danmarks Naturfredningsforening anbefaler, at:

- der udarbejdes et ”biologisk vejkort”, i første omgang over vejskrænter, der er mere end 2 m høje. På grundlag af dette kort udarbejdes en plan for slåning. Danmarks Naturfredningsforening vil gerne deltage i dette arbejde
- man på strækninger, hvor man vælger tidlig slåning, fjerner det afslåede materiale

Planter og dyr

Sjældne planter og dyr

Naturen er meget andet end sjældne planter og dyr. Men når de er til stede, er det ofte tegn på, at naturen har det godt. I vores del af Danmark karakteriseres en god naturtilstand af forekomsten af mange forskellige arter med vidt forskellige krav til levesteder, mens en dårlig naturtilstand betyder få og almindeligt forekommende arter, der begunstiges af næringsrige forhold.

På grund af den intensive udnyttelse af landskabet og byudviklin-

gen dominerer almindeligt forekommende arter plante- og dyrelivet i Fredensborg Kommune. Naturpleje og -genopretning kan imidlertid ændre billedet. Således blev der set vandstær ved Donse Å kort tid efter, at denne var blevet frilagt. Engsnarren er et eksempel på en art, som vil kunne etablere sig som ynglefugl i Langstrup Mose efter naturgenopretning.

Nogle sjældne arter er knyttet til lokaliteter med meget specielle forhold, som ikke umiddelbart kan

skabes (eller genskabes), således orkideen hjertelæbe i Uglesø Mose. Her drejer det sig om at bevare de optimale lysforhold på den pågældende lokalitet ved nænsom rydning af træer og buske og at beskytte lokaliteten mod næringsstofftilførsel. Andre sjældne arter er mindre specifikke i deres krav. Det gælder blandt andet en række af de arter, der er beskyttet af Habitatdirektivets bilag 4. I Fredensborg Kommune er det for eksempel spidssnudet frø og stor vandsalamander. Levedygtige

Foto: Biofoto/Scapix

Den sjældne skægmejse yngede i 2006 i rørskoven ved Nivå Bugt. En glædelig overraskelse, der understreger vigtigheden af, at området ikke forstyrres i forår og forsommer.

bestande af disse arter kan sikres igennem udarbejdelse af lokalplaner, der kræver pleje af eksisterende vandhuller eller genskabelse af vandhuller, der i tidens løb er forsvundet. Tilsvarende er alle flagermus beskyttet, bestande af disse kan sikres ved at bevare de store, gamle træer, der udgør flagermuse-nes overvintrings- og ynglesteder.

Markfirben er knyttet til varme, lysåbne skrænter. Markfirben er registreret to steder i Fredensborg Kommune – nord for Humlebæk Station og ved Lave Skov- men burde kunne vinde indpas andre steder i kommunen, hvis man ved naturpleje sørgede for at skabe passende forhold.

Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- det ved den kommunale planlægning tilstræbes at lette plante- og dyrearternes spredning i landskabet
- der forud for udarbejdelsen af alle lokalplaner foretages en registrering af plante- og dyrelivet på arealerne
- der i forbindelse med ansøgninger om tilladelse til for eksempel oprensning af vandhuller også foretages en biologisk registrering

Bekæmpelse af kæmpebjørneklo og andre invasive planter

Invasive planter spredt sig uhammet på bekostning af den øvrige plantevækst, der helt fortrænges. De er ikke en del af den oprindelige danske natur, men er blevet indslæbt eller indført bevidst, typisk som haveplanter.

Kæmpebjørneklo

Kæmpebjørneklo stammer fra Kaukasus og kom til Danmark i slutningen af 1800-tallet. I mange år udgjorde planten kun et mindre problem, men så begyndte den pludselig at sprede sig voldsomt og ukontrollabelt. Det er et mønster, som man genfinder hos andre invasive planter, for eksempel rynket rose. I dag er kæmpebjørnekloen et stort problem i moser, enge, skove og udyrkede områder både her i landet og i store dele af det øvrige Europa.

Planten danner tætte bestande, hvor den får mulighed for det. Der findes kun få andre arter af planter i en bestand af kæmpebjørneklo. Hertil kommer, at plantens saft er giftig i kombination med sollys og kan give store sår, der minder om brandsår.

Fredensborg Kommune er meget plaget af kæmpebjørneklo. De stør-

ste bestande findes i området syd for Brønsholm og nord for Niverød, men også moseområderne syd og sydvest for Humlebæk er invaderet i alvorlig grad. Herudover findes talrige mindre bestande rundt omkring i kommunen. Både Karlebo og Fredensborg-Humlebæk kommuner har gennem flere år bekæmpet planten på egen jord. Mange private har også fulgt myndighedernes opfordringer til at deltage i bekæmpelsen. Endelig har Naturfredningsforeningens lokalkomiteer i de to kommuner organiseret frivillige "bjørnebander", der har bistået især de private grundejere med bekæmpelsen.

I områder med effektiv bekæmpelse, for eksempel Langstrup Mose og Sømosen ved Brønsholm, er planten kraftigt på retur. Det er vigtigt, at denne indsats føres videre – ellers vil planten efter højst et par år nå sin tidligere, maksimale udbredelse. Selv på strandengene nord for Mikkelborg, hvor kæmpebjørneklo i princippet er udryddet, kan enkelte eksemplarer pludselig dukke op i ny og næ.

Det er derfor af afgørende betydning, at Fredensborg Kommune udnytter den strategi, som en bekendtgørelse fra Plantedirektoratet åbner mulighed for: Byrådet skal vedtage en bekæmpelsesplan, der

Foto: Biofoto/Scapix

Spidssnudet frø findes flere steder i Fredensborg Kommune. Frøen er en af de arter, som Danmark ifølge EU's Habitatdirektiv er forpligtet til at passe særligt på.

Den invasive kæmpe-bjørneklo udgør en alvorlig trussel imod den naturlige plantevækst.

også omfatter de private grund- ejere, som herefter er forpligtet til at bekæmpe planten på egen jord så effektivt, at den ikke får mulighed for at sætte frø. Formentlig vil der selv herefter være brug for en indsats fra private "bjørnebander", blandt andet til at opspore og bekæmpe mindre forekomster i naturområderne. Danmarks Naturfredningsforenings lokalafdeling vil gerne som hidtil deltage i dette arbejde.

Andre invasive planter

Desværre er kæmpe-bjørneklo ikke den eneste invasive plante, der skal bekæmpes. Værst i Fredensborg

Kommune – næst efter kæmpe-bjørneklo – er *sildig gyldenris/canadisk gyldenris*. Disse er oprindeligt indført som prydblatter og står smukt med gule blomster i august og september. Problemet er imidlertid, at de ligesom kæmpe-bjørneklo breder sig uhæmmet og udelukker alle andre planter. De er noget lettere at bekæmpe – slåning en gang eller to i løbet af sommeren i en række vækstsæsoner skulle være tilstrækkeligt. Til gengæld spredes de endnu lettere end kæmpe-bjørneklo.

Japansk pileurt og *kæmpepileurt* er to andre arter, der ligesom gyldenrisene oprindeligt er indført som

haveplanter. For haveejerne har de den fordel, at de næsten er umulige at slå ihjel. Det samme gælder desværre i naturen, hvor de er begyndt at sprede sig, og visse steder i landet udgør de allerede et alvorligt problem. Med *rynkede rose* forholder det sig på landsplan endnu værre. Heldigvis findes både den og pileurt-arterne endnu kun enkelte steder i Fredensborg Kommune. Men der bør holdes et vågent øje med dem, eftersom erfaringen viser, at en spredning pludselig kan tage fart. *Pastinak* er som gyldenris på hastig fremmarch i Fredensborg Kommune. De nævnte planter er alle opført på Skov- og Naturstyrelsens liste over invasive planter, der er uønskede i den danske natur, og som derfor bør bekæmpes.

Endelig breder *lupin* sig flere steder langs vejene – undertiden udsået som prydblatter. Lupin er opført på styrelsens "observations-liste". Udover at fortrænge andre planter har lupin som medlem af ærteblomstfamilien den i denne sammenhæng uheldige egenskab, at den tilfører kvælstof til jordbunden på arealer, hvor man ellers ønsker at reducere mængden af næringsstoffer.

Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- byrådet vedtager en plan for bekæmpelse af kæmpe-bjørneklo overalt i kommunen på offentlige og private arealer
- kommunen bekæmper de øvrige invasive arter på egen jord, mens det endnu er overkommeligt
- kommunen desuden – som det er gjort for kæmpe-bjørneklos vedkommende – opfordrer de private lodsejere til at foretage en bekæmpelse af de øvrige invasive arter
- kommunen undlader at udså lupin og fjerner eksisterende bevoksninger

Det åbne land

Omkring 15% af Fredensborg Kommune er dækket af skov. Hertil kommer, at der i regionplan 2005 er udpeget en række områder, hvor skovrejsning er ønsket. Generelt bør der imidlertid udvises tilbageholdenhed med at plante skov – i forvejen bliver landskabet mere og mere lukket, fordi private grund- ejere planter levende hegn, vildtre-

hegn kan undgås, og ridehaller og lader indpasses i landskabet, har dette imidlertid stadig karakter af landbrugslandskab. Golfbaner derimod – som der allerede findes tre af i Fredensborg Kommune – bibringer landskabet et parkagtigt præg, uanset en golfbane potentielt kan have et større naturindhold end en kornmark.

Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- de kommunalt ejede arealer tages ud af omdrift og udlægges til græsland. Hvor de stadig indgår i omdriften, dyrkes de økologisk
- private jordejere tilskyndes til at udarbejde naturplaner for deres ejendom, og specielt indføre – eller genindføre – ekstensive driftsformer til gavn for det åbne lands plante- og dyreliv
- at golfbaner ikke placeres i det åbne land, men i tilknytning til bymæssig bebyggelse

Foto: Biofoto/Scanpix

Den invasive art canadisk gyldenris. Naturfredningsforeningen har iværksat en bekæmpelse af både denne art og rynkede rose på flere lokaliteter.

miser og juletræer. Inden vi ser os om, er det åbne land med det vide udsyn blevet til et mere eller mindre sluttet "skovlandskab" med spredte lysninger.

Benyttelsen af det åbne land

Tidligere tiders alsidige landbrug og det forhold, at de fleste af disse landbrug var små, gav et varieret landskabsbillede med en mosaik af korn- og roemarker, andre afgrøder og græsmarker med malkekælvæg. I dag er der sket et skift, således at de større marker dyrkes med raps eller korn, en del mindre markstykker henligger med vedvarende græs og afgræsses af får, medens der er rigtig mange stutier og heste-ejendomme med folde og ridebaner. I det omfang hvidmalede Dallas-

Bebyggelsen i det åbne land

Bebyggelsen – stuehuse og bygninger, der er nødvendige for landbrugsdriften – er et vigtigt element i det åbne land. Moderne landbrugsdrift medfører i mange tilfælde et behov for haller til maskiner og opbevaring af foder m.v., men det bør tilstræbes, at disse bliver så lidt synlige i landskabet som muligt. Det må forhindres, at haller, der opføres til landbrugsformål, efterfølgende tages i anvendelse andre formål. Beboelseshuse,

Det åbne land vest for Langstrup med den storslåede udsigt ud over Langstrup Mose. I forgrunden ses den invasive canadisk gyldenris.

Langstrupstien ved Nivå bliver flittigt benyttet.

som nyopføres, bør udformes i overensstemmelse med den lokale byggeskik, og ved ombygning/restaurering skal ældre huse i videst muligt omfang føres tilbage til deres oprindelige udseende. For at bevare det åbne landskab bør nye bygninger opføres i tilknytning til eksisterende bebyggelse. Der skal være et rimeligt forhold mellem en ejendoms jordtilliggende og det samlede omfang af bebyggelsen. Skovbyggelinierne skal overholdes, således at de prægtige løvskovbryn – et karakteristisk element i det nordsjællandske landskab – fremstår tydeligt. I det hele taget bør Naturbeskyttelseslovens og Planlovens bestemmelser vedrørende byggeri i det åbne land administreres restriktivt.

Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- arbejdet med at udfærdige bevarende lokalplaner for kommunens landsbyer gøres færdigt så hurtigt som muligt
- den pjece om byggeri i landzone, som er udarbejdet af Fredensborg-Humlebæk Kommune i samarbejde med Bevaringsforeningen, revideres og distribueres effektivt, for eksempel gennem ejendomsmæglere, arkitekter og håndværkere
- Danmarks Naturfredningsforenings lokalafdeling fortsat får alle ansøgninger om byggeri og andre anlæg i landzone til udtalelse (naboorientering)

Lys og støj

Lysforurening i det åbne land er i disse år et voksende problem. Danmarks Naturfredningsforenings holdning er, at hvis man vil bo på landet, må man indstille sig på, at der er mørkt – ellers må man blive i byen. Til gengæld får man på landet

mulighed for at opleve nattehimmelen med alle dens stjerner. Støjforureningen kan det være vanskeligt at gøre noget ved i et så tæt befolket område som Nordsjælland, hvor trafikken kan høres overalt. Men kommunen kan i planlægningen tilstræbe at samle støjende aktiviteter på nogle få, afgrænsede lokaliteter, ligesom det må forhindres, at der kommer nye støjklude til, som for eksempel flyvning med helikoptere. Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- i de tilfælde, hvor belysning ikke kan undgås, skal armaturerne være lave og lyset nedadrettet. Bygninger i det åbne land må ikke belyses, og diverse former for lysudsmykning på bygninger og hegn bør undgås
- det i planlægningen tilstræbes at samle støjende aktiviteter på nogle få, afgrænsede lokaliteter
- muligheden for at begrænse privates brug af helikoptere i kommunen undersøges

Muligheden for at færdes i det åbne land

Med de mange bysamfund i Fredensborg Kommune er der behov for naturområder både til de daglige oplevelser og til de længere ture med familien. Også turisterne vil gerne opleve den danske natur. Det er sundt for alle med en tur i skoven eller ud i det åbne land.

I skovene i Fredensborg Kommune er der et tæt net af veje og stier, og derudover er det muligt i statsskovene at færdes overalt undtagen i nyplantninger. Helt anderledes står det til i det åbne land, hvor man kun må færdes på markveje og stier (og på udyrkede arealer). Den samlede længde af markvejene er halveret i løbet af de seneste 100 år. Hermed er muligheden for at færdes i det åbne land forringet, og ligeledes muligheden for at komme fra én skov til en anden ad markveje og stier.

Ifølge Naturbeskyttelsesloven må private markveje og stier ikke uden videre nedlægges, hvis de fører frem til for eksempel skove, udyrkede arealer eller udsigtspunkter. Fredensborg Kommune skal høre og kan beslutte, at en markvej eller en sti skal bevares.

Frederiksborg Amt har i de senere år i samarbejde med statsskovdistrikterne og kommunerne anlagt flere gennemgående stier i Fredensborg Kommune således Langstrup-stien fra Nivå via Langstrup Mose til Fredensborg, og Usserød Å-stien fra Nivå til Hørsholm. En sti rundt om Esrum Sø er under forberedelse. I denne forbindelse må man glæde sig over, at det er besluttet at færdiggøre cykelstien mellem Humlebæk og Fredensborg. Tilbage står to andre regionale stiprojekter fra "Nivå delområdeplan", nemlig en sti fra Nivå til Hillerød og en sti fra Kokkedal til Allerød.

"Spor i landskabet" er et samar-

bejde mellem blandt andet Landbrugsrådet og Friluftsrådet, som har til formål at skabe enkle stier langs markskel o.lign. Naturfredningsforeningen har gennem nogen tid i samarbejde med Friluftsrådet arbejdet på at etablere et spor fra Fredtofte via Avderød til Karlebo.

Både stier og spor i det åbne land bør anlægges med respekt for naturen.

For så vidt angår Øresundskysten kræver Naturbeskyttelsesloven, at det skal være muligt at færdes langs kysten. Ulovlige hindringer i form af bygværker og badebroer, der hindrer den frie passage, skal fjernes. Kysten ud for Lave Skov er beskyttet af en udsigtsfredning fra 1932, der blandt andet bestemmer, at hække og anden beplantning kan forlanges nedskåret til 1,25 m for ikke at blokere for udsynet over Øresund.

Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- Fredensborg Kommune tager initiativ til udarbejdelsen af en plan for et sammenhængende stinet i landområdet. Et udgangspunkt kan være de stikort, som Karlebo og Fredensborg-Humlebæk tidligere har udarbejdet sammen med blandt andet Danmarks Naturfredningsforening og Cyklistforbundet
- Fredensborg Kommune tager over, hvor amtet har måttet slippe, og i samarbejde med nabokommunerne anlægger stien fra Nivå til Hillerød og stien fra Kokkedal til Allerød – de fleste delstrækninger ligger der allerede i form af markveje og skovstier. Det vil give borgerne i Nivå og Kokkedal mulighed for at nå frem til skovene i den vestlige del af kommunen til fods eller

- på cykel og undervejs nyde de smukke landskaber langs Nive Å og Donse Å
- eventuelle ansøgninger om nedlæggelse af markveje og stier offentliggøres. Enkeltpersoner såvel som Naturfredningsforeningen og andre interesseorganisationer får herved mulighed for at gøre indsigelse
- stier ikke anlægges, hvor færdsel vil medføre forstyrrelser for fugle og det øvrige dyreliv
- stier ikke anlægges direkte op til vandløb over længere strækninger eller gennem vådområder (som det skete med Langstrupstien gennem Langstrup Mose)
- nødvendige skilte skal udføres i naturmaterialer og fremtræde så diskret som muligt

Foto: Biofoto/Scanpix

Tårnfalken er karakteristisk for det åbne land.

Bynær natur

De gamle lergrave i Nivå. Værdifuld bynær natur.

Ved bynær natur forstås naturen på friarealerne i den bymæssige bebyggelse inden for bygrænsen, bortset fra egentlige parker. Trods byspredningen gennem de senere årtier er Fredensborg stadig en ”grøn” kommune. Alligevel bør vi interessere os for – og beskytte og pleje – den bynære natur. Det er der flere grunde til. I bysamfundene – Fredensborg, Humlebæk, Nivå og Kokkedal – er der mange steder langt ud til den ”rigtige” natur. Derfor skal der være plads for børnene til at lege, og det skal være muligt at gå en aftentur eller lufte hunden – og opleve naturen – tæt ved, hvor man bor. For skolerne skal der være kort afstand og let adgang til naturlokaliteter, der kan indgå i undervisningen. Netop på grund af byspredningen er mange beskyttede naturtyper, f.eks. småsøer, moser og levende hegn, kommet til at ligge i bymæssig bebyggelse. Endelig er der behov for grønne kiler gennem større bymæssige bebyggelser til at forbinde de egentlige naturområder uden for bygrænsen med hinanden.

Drift og pleje af den bynære natur må selvfølgelig afhænge af, hvilke naturtyper, det drejer sig om. Men generelt bør det undgås, at de

arealer, der er udlagt til bynær natur, får karakter af park.

Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- der i lokalplaner, f.eks. ved bebyggelsens og friarealernes placering, tages vidtgående hensyn til plante- og dyrelivet
- anvendelse af kunstgødning og bekæmpelsesmidler undgås
- der – bortset fra egentlige parkanlæg – udelukkende plantes hjemmehørende arter af træer

I parcelhushaver kan der være et utroligt rigt dyreliv, især fugle og insekter. Men det forudsætter, at havejerne undlader at benytte insektgifte og sprøjte mod de vilde planter, der er insekternes livsgrundlag. Danmarks Naturfredningsforening vil endvidere opfordre alle haveejere til at plante blomstrende og bærbærende buske, både af hensyn til dyrelivet og for at der kan være noget smukt at se på. Dette gælder ikke mindst de steder, hvor man for at dæmpe støjen fra trafikken bygger plankeværker eller mure, f.eks. langs Ny Strandvej i Humlebæk og langs Humlebækvej i Fredensborg. Her bør

plankeværker og mure rykkes et par meter tilbage og skjules af beplantning, så der også bliver noget smukt at se på fra vejen.

Eksempel på den gode lokalplan

Kan inddragelse af nye arealer til bebyggelse ikke undgås, er det vigtigt, at der tages så mange hensyn til naturen som muligt, når et byggeri eller andre ændringer bliver aktuelle i et lokalområde. Som eksempel på en god lokalplan kan fremhæves H40, som vedrører et område i Humlebæk Syd. Kommunen har hér i samarbejde med de berørte beboere fået udarbejdet en plan, som indeholder bestemmelser, der forhåbentlig vil kunne danne præcedens for fremtidige lokalplaner.

I lokalplanens formål kan man f.eks. læse, at bebyggelsen skal danne grundlag for en flot og naturlig overgang mellem land og by samt at der skal etableres grønne kiler i området med stiforløb, som skal sikre

- og buske, og at eventuelle haveplanter fjernes
- gamle træer bevares, og dødt ved bliver liggende
- der både er arealer, hvor græsset slås tidligt først i juni eller afgræsses, og arealer, hvor vegetationen ikke slås (men hvor træ- og buskopvækst fjernes)

passage og udsyn for beboerne i de omkringliggende bebyggelser. Endvidere skal der sikres passage for områdets dyreliv. Udover en allerede eksisterende sø, som er beskyttet af Naturbeskyttelsesloven § 3, etableres yderligere to nye søer, som skal fungere som ynglesteder for beskyttede paddearter.

Bebyggelsen bliver af en sådan størrelse og med en sådan ydre fremtræden, at den vil fremstå varieret og i harmoni med det omgivende landskab. Lokalplanen i sin helhed kan hentes på kommunens hjemmeside.

Sammenhængende natur

Korridorer og kiler i det åbne land skaber forbindelse mellem større, veldefinerede naturelementer som for eksempel skove, søer og havet. Korridorer og kiler har flere funktioner: De kan fungere som spredningsveje for planter og dyr; de rummer levesteder for det store flertal af det åbne lands organismer, der ikke kan leve på de intensivt dyrkede marker; og for mennesket giver de mulighed for at færdes i landskabet og opleve plante- og dyrelivet.

Forudsætningen for at korridorer og kiler kan fungere som beskrevet er, at de er rimeligt brede, dvs. mindst et par hundrede meter, således at de samtidig kan benyttes af dyr og mennesker; at de rummer mange forskellige leve- og voksesteder, såvel fugtige som tørre, og at disse ligger tæt; at de ligger til naturlig succession, dvs. får lov til at passe sig selv eller græsses; og endelig at de ikke kun rumligt, men også funktionelt hænger sammen, dvs. at for eksempel græssende dyr kan færdes over længere strækninger og ikke er lukket inde i små folde.

I Fredensborg Kommune vil tre landskabsstrøg kunne rumme

spredningskorridorer for planter og dyr: Et strøg langs Nivådalen fra Øresundskysten til Grønholt Hegn og videre mod nordvest til Esrum Sø og Gribskov, et strøg fra Humlebæk mod vest til Esrum Sø, og et strøg fra Esrum Sø mod syd til Kirkelteområdet og Tokkekøb Hegn.

Nivådalen. Sammenhængende natur fra Øresund til Grønholt Hegn og Gribskov

Centralt i den nye Fredensborg Kommune ligger Nivådalen, der strækker sig fra Øresund til Grønholt Hegn. Nærmest Øresund ligger dalbunden kun nogle få meter over havniveau, og den var i den ældre del af stenalderen dækket af havet. En snæver fjord strakte sig flere kilometer ind i land, hvor den videde sig ud til en lavvandet bredning omgivet af markante bakkedrag. Også længere mod vest er dalen tydelig i landskabet. Den kan overskues fra bakkerne nord for Karlebo landsby.

I tidligere tid har åen slynget sig i dalbunden omgivet af enge, der nogle steder bredte sig ud, og andre steder, for eksempel omkring Hesselrød, klemte sig sammen omkring åløbet. Dyrelivet, og ikke mindst

fuglelivet, har været langt rigere end i dag. Således var Langstrup Mose et af de sidste steder i Nordsjælland, hvor man kunne se den hvide stork, da den endnu yngede i Nordsjælland.

I næsten hele sit forløb har dalen siden middelalderen udgjort grænsen mellem sognene Grønholt og Asminderød mod nord og Karlebo mod syd, og i nyere tid desuden mellem kommunerne Fredensborg-Humlebæk og Karlebo. De gamle grænser afspejler dalens rolle som en fysisk barriere i landskabet, hvilket bekræftes af nutidens vejkort.

I regionplanen er Nivådalen udlagt som en biologisk spredningskorridor, og ikke mindst her kan der opnås store gevinster for plante- og dyrelivet gennem en ekstra indsats for naturpleje og naturgenopretning. For at beskytte vandmiljø og naturinteresser er Nivådalen desuden udlagt som Særligt Følsomt Landbrugsområde (SFL-område). Inden for dette område er der mulighed for at opnå økonomisk støtte, for eksempel til etablering af græs- og naturarealer og ekstensivt dyrkede eller braklagte randzoner omkring naturområder. Både spredningskor-

Rørskoven i Nivå Bugten.

ridor og SFL-område fortsætter i øvrigt videre mod nordvest fra Grønholt Hegn mod Esrum Sø og Gribskov.

Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- en zone omkring Nive Å, der allerede nu i stort omfang er udlagt med vedvarende græs, udelukkende anvendes til høslæt og græsning uden jordbehandling, gødskning eller behandling med bekæmpelsesmidler. Den dyrkningsfri zone vil hovedsageligt omfatte egentlige engarealer, men også en mosaik af andre naturtyper, hvilket vil give mulighed for mange forskellige plante- og dyresamfund
- den dyrkningsfri zone forlænges fra Grønholt Hegn mod nordvest til Grønholt Vang og Stenholtvang. Udgangspunktet kan være de store moser omkring Grønholt landsby – Krydsmosen, Stormosen og Sækkemosen
- en lignende, men måske smalle, dyrkningsfri zone skabes på begge sider af Langstrup Å/Grønholt Å, hvis nære omgivelser ligesom Nivådalen har status som SFL-område. Herved vil der skabes endnu en forbindelse fra Øresundskysten og Langstrup Mose til skovene omkring Esrum Sø, her via Knurrenborg Vang
- vedligeholdelsen af Nive Å og Langstrup Å bør sigte på, at der med tiden udvikles naturligt slyngede vandløb med et højere vandspejl end i dag. Ved at supplere med en afbrydelse af dræn nærmest åerne genskabes nogle af de våde engområder, der er gået tabt gennem de seneste 200 års afvandingsprojekter

Græssende kreaturer i Usserød Ådal.

Rørskove og strandenge ved Øresundskysten

I Nivå Bugt er Øresundskysten under udvikling mod en barrierekyst med barreøer. Det er den eneste kyst af denne type på Sjælland, og området er derfor af Skov- og Naturstyrelsen udpeget som et kystlandskab af national betydning. Vadefugle på træk søger føde i det lave vand både forår og efterår, og om vinteren yder bugten beskyttelse for især ænder og svaner.

Med til kystlandskabet hører rørskovene og strandengene, der er de eneste langs Øresundskysten nord for København. Rørskovene finder vi nærmest vandet. De er domineret af tagrør, som kan blive op til 3 m høje og som kan udkonkurrere de fleste andre planter, hvor jordbunden er tilstrækkeligt fugtig. Rørskovene ved "tangen" er hjemsted for blandt andet røspurv, vandrikse og endda skægmejse. Hvis det karakteristiske plante- og fugleliv skal opretholdes, er pleje påkrævet. Tidligere blev tagrørene høstet. Nu bliver de døde plantedele liggende.

De nedbrydes kun langsomt i det fugtige, iltfattige miljø, og rørskoven vil efterhånden blive tørlagt.

Inden for rørskoven finder vi strandengen, der rummer et rigt og særpræget plante- og dyreliv med blandt andet vibe og engpiber. Strandengen er kulturbetinget, idet den er afhængig af græsning. Hvis græsningen ophører, omdannes den til rørsump. Før i tiden havde Nivåbugtens strandenge en betydeligt større udstrækning, end de har i dag. Indtil 1940'erne, da den nye Strandvej blev anlagt, strakte de sig ind mod Gl. Strandvej. Lyngbækgårdssortbrogede og Nivaagaards røde malkekvæg gik frit og græssede. Den nye vej blev bygget på en dæmning, der begrænsede de jævnlige saltvandsoversvømmelser til området øst for vejen. Her blev græsningen genoptaget for nogle år siden, men ophørte desværre igen i 2005.

Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- der med mellemrum skæres rør i de lavvandede områder ved "tangen" for at forhindre, at rørskoven bliver tørlagt. Af hensyn til fuglelivet bør der årligt kun høstes en mindre del af arealet
- kvæggræsning genindføres på strandengene og de ferske enge på begge sider af Strandvejen for at bevare den karakteristiske lave plantevækst og dermed engfuglene

Den grønne kile – Nivå-fredningen

Rørskoven og strandengene udgør en del af Nivå-fredningen fra 1990, der omfatter det åbne land mellem Nivå og Kokkedal. Området var kommet under pres på grund af bysamfundenes kraftige vækst op gennem 1970'erne. Fredningen skal bevare de landskabelige, kulturhistoriske og biologiske værdier samt sikre, at offentligheden kan færdes på de mange stier, der fører gennem området.

Inden for strandengene er der mange lergrave nord for Nive Å og ringovnen på Nivaagaard Teglværk de håndgribelige vidnesbyrd om 1900-tallets omfattende teglværksindustri. Syd for åen, på toppen af de store bakkedrag, der er skubbet op af istidens gletschere, er der en storslået udsigt over den nordlige del af Øresund. Længere mod vest finder vi Usserød Å, der løber i en snæver dal – engang en sidegren til stenalderens Nivå Fjord. Åen har sit udspring i Sjælsø. For få år siden blev den genslynget, blandt andet for at skabe et smukkere landskab, hvilket i høj grad er lykkedes. Går man langs åen kan man føle ensomhed, også selv om kystbanen kun er nogle få hundrede meter borte. Hejrerne og det lokale musvågepar kommer på besøg, og i forsommeren kan man desuden glæde sig over engkabbelejer og nattergalesang. Det skal også nævnes, at store dele af den fredede ådal afgræsses af kvæg takket være et samarbejde mellem Frederiksborg Amt, Karlebo Kommune, Den Hageske Stiftelse

og Lyngbækgård. Genslynningen havde også et andet formål, nemlig at forbedre vandkvaliteten i åen. Her har resultatet været mindre godt, hvilket formentlig kan tilskrives udledning af ikke- eller kun delvis rensset spildevand fra de byområder, hvor spildevand og regnvand ikke er separat kloakeret, og hvor kapaciteten i de såkaldte forsinkelsesbassiner ikke er tilstrækkelig til at opbevare blandingen af spildevand og regnvand i situationer med kraftigt regnvejr.

Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- kommunerne langs Usserød Å i samarbejde med staten forstærker indsatsen for, at Usserød Å lever op til målsætningen med hensyn til vandkvalitet, blandt andet gennem en kraftig reduktion i mængden af ikke- eller kun delvis rensset spildevand, der udledes til åen
- kvæggræsningen langs Usserød Å fortsættes og udvides til også at omfatte strækninger langs Nive Å mod vest til Vejenbrødvej

leder vandet ud til Nive Å.

Dette lavbundsområde er et af de største i Nordsjælland. Alene dets betydelige udstrækning er en kvalitet ud over det sædvanlige. Det vil være oplagt at genskabe moserne som et egentligt naturområde ved at hæve vandstanden. Fraværet af bebyggelse i moserne vil tilmed gøre dette relativt let at gennemføre. En hækning af vandstanden alene vil dog ikke være tilstrækkelig. Der skal også af hensyn til fuglelivet gennemføres en passende pleje, og – ikke mindst – skal forstyrrende aktiviteter ophøre.

Til Langstrup Mose er henlagt en række støjende og forstyrrende fritidsaktiviteter: Lerdueskydning, skydetræning, prøver til jagttegn, hundetræning og modelflyvning. Disse aktiviteter har i høj grad medvirket til, at bestanden af kærsangere og gøg er gået markant tilbage, og at bynkefuglen, den rødryggede tornskade og agerhønen er forsvundet. Viben forsøger stadig at yngle i området, men uden held på grund af de forstyrrende aktiviteter. Området kunne ellers blive et kerneområde for viben, som er i stærk tilbagegang i Danmark, men en forudsætning er, at forstyrrelserne hører op.

Langstrup Mose – et værdifuldt naturområde, som bør løftes yderligere gennem naturgenopretning.

Langstrup og Lønholt moser

Længere mod vest finder vi Langstrup og Lønholt moser i den store lavning, der engang rummede den inderste del af Nivå Fjorden. Man kan endnu finde skaller af hjertemuslinger i friskopgravet fjordbundsmaterialer fra de mange drængrøfter, der

På trods af en helt igennem utilfredsstillende situation er der i de første måneder af 2006 meget overraskende indtruffet nogle bemærkelsesværdige begivenheder. Først tog en kongeørn fast ophold i området i en længere periode. I april ankom en hvid stork, der lod sig se

frem til juli. Begge disse fuglearter stiller betydelige krav til naturens kvalitet – kongeørnen findes således normalt kun overvintrende ét sted på Sjælland, i Tystrup-Bavelse området. Deres tilstedeværelse er en påmindelse om, hvor stort et potentiale moserne stadig rummer, og en forbedring af forholdene for dem vil også medføre en styrkelse eller genetablering af bestandene af en lang række mere almindelige plante- og dyrearter.

Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- vandstanden i mosernes sydligste og laveste del hæves ved afspærring af drængørfter, idet arealerne fortsat skal kunne anvendes til høslæt og/eller græsning. Dette er en forudsætning for en lavtvoksende engvegetation, som vil kunne tiltrække mange vadefugle
- forstyrrende aktiviteter flyttes til en anden lokalitet, hvor de ikke har de samme negative effekter på dyrelivet
- der udarbejdes en plan for drift/pleje, der tilgodeser såvel højt voksende som lavtvoksende vegetation og dermed de fugle, der er knyttet til de forskellige vegetationstyper
- træplantninger og enkeltstående træer fjernes helt eller stedvis for at genskabe det vide udsyn over mosen (af Regionplanen fremgår det i øvrigt, at skovrejsning er uønsket), men også fordi træerne benyttes som udgivspost af kragefugle, som tager andre fugles æg og unger
- der på længere sigt arbejdes på, at højspændingsledningerne erstattes af nedgravede el-kabler

Det er sluttelig værd at bemærke, at en gennemførelse af disse tiltag i Langstrup og Lønholt moser ikke blot vil betyde en genrejsning af

plante- og dyrelivet. En gennemførelse vil også til glæde for de besøgende på afgørende måde styrke den særlige og sjældne uforstyrrelighed, fred og ro, som for nogle årtier siden hvilede ubeskåret over stedet. Man vil her, med langt til bebyggelse og færdsel, kunne genfinde den stemning af åbne vidder, der så malende er beskrevet af forfatteren Jacob Paludan: "I en kæmpemæssig, men ganske sagnløs Eng vest for Niverød forvildede jeg mig en hed Julidag og troede aldrig, jeg skulle nå frem til Teglværket, hvis Skorsten knejsede palmeslank ved Randen af det svigefulde, kofortrampede Øde, jeg kæmpede med ..." Han nåede dog frem og slukede sin tørst på Niverød Kro.

Sammenhængende natur fra Humlebæk til Esum Sø

Et andet strøg af stor landskabelig, kulturhistorisk og biologisk værdi er istidslandskabet, der strækker sig fra Øresundskysten nord for Humlebæk mod vest til Esum Sø. Udgangspunktet er det fredede Gl. Humlebæk Fiskerleje, der er rigt på minder om tidligere tiders fiskeri i Øresund, blandt andet stejlepladsen med tjærelad og reberbane, klos op ad Babyloneskoven med

velbevarede langdysser fra stenalderen. Øst herfor har den nyligt gennemførte Kellerisfredning sikret herregårdsmarkerne omkring Krogerup og udsigten mod Holmeskovs, Kirkeskovs og Kalvehaves prægtige skovbryn.

Krogerup er den eneste rigtige herregård i kommunen. Den er bygget i 1776, men dens historie strækker sig helt tilbage til middelalderen, hvor den tilhørte Esum Kloster.

Vest for Helsingør-motorvejen når det småbakkede morænelandskab helt frem til Esum Sø. I dette landskab ligger den fredede Højsager Mølle og de bevaringsværdige landsbyer Toelt, Langerød, Veksebo og Danstrup. Landskabet fremhæves af de mange levende hegn i markskellene, men sløres af den overhåndtagende etablering af vildtremiser og levende hegn langs vejene. Mod nord ligger Danstrup Hegn med den biologisk værdifulde Uglesø Mose, hvor der blandt andet er fundet den sjældne orkidé hjertelæbe samt sommerfuglen bøllebåfugl.

For at bevare de landskabelige værdier i dette landskabsstrøg og øge dets værdi for dyrelivet foreslår Danmarks Naturfredningsforening, at:

- lodsejerne opfordres til at tage markerne ud af om-drift og lade dem overgå til permanent græsning eller høslæt uden jordbehandling, gødsning eller anvendelse af bekæmpelsesmidler, med det formål at skabe mere sammenhængende natur
- levende hegn kun plantes i de gamle markskel og kun med hjemmehørende og egnskarakteristiske træer og buske. Træerne omkring Højsager Mølle bør fældes, så møllen igen kommer til at ligge frit i landskabet. For så vidt angår skråningerne ned mod Esum Sø bør de levende hegn ryddes eller i hvert fald beskæres af hensyn til udsigten mod søen
- Højsagervandløbet og Holmeskovgrøften, der nu er delvist rørslagte, frilægges i hele deres længde
- tilgroede vand- og mosehuller i dødislandskabets lavninger renses op

Sammenhængende natur fra Esum Sø til Tokkekøb Hegn

I Fredensborg Kommunes vestlige del ligger en række landskabeligt og kulturhistorisk værdifulde miljøer

som perler på en snor umiddelbart øst for det system af jagtveje fra Christian d. 5.s tid, som strækker sig fra Gribskov i nord over Grønholt Hegn og Store Dyrehave til Hareskoven i syd. Umiddelbart syd for Stenholtsvang passerer man Nødebo Overdrev, som er et godt eksempel på, hvorledes ekstensiv udnyttelse – udnyttelse til græsning og manglende vedligeholdelse af drænsystemerne – har bevirket en stor variation i fugtigheds- og lysforhold, og skabt en rigdom af levesteder for planter og dyr.

Efter at Nordbanen er passeret, ligger mod øst den gamle landsby Grønholt med en rytterskole fra 1720'erne. Ligesom de fleste af kommunens landsbyer stammer Grønholt tilbage fra middelalderen. I Regionplanen karakteriseres Grønholt som bevaringsværdig, mens det omkringliggende landskab har såvel landskabelig som kulturhistorisk værdi. Landskabet er relativt fladt med fugtige lavninger bevokset med rød-el. Syd for Grønholt er der fundet rester af et teglværk (et såkaldt "bondeteglværk") fra middelalderen, som vidner om den stedvist lerede jordbund. Vest for Grønholt ligger der en landingsbane, som landskabeligt set er helt malplaceret og burde nedlægges.

Grønholt Hegn rummer Nive Å's kilder, og der er et betydeligt potentiale for at øge vandindholdet i skoven

ved at lukke en del af det omfattende grøftesystem. Det fremgår blandt andet af en af de rapporter, der er udarbejdet i forbindelse med pilotprojektet "Kongernes Nordsjælland". Der vil kunne genskabes en række mindre vådområder foruden store, uforstyrrede mosearealer i blandt andet Lille og Store Staremose, Sletelt Tørvemose, Peter Ravns Tørvemose og – uden for selve skoven – i Krydsmosen. Denne indsats kan suppleres med genskabelsen af skovenge, der enten afgræsses eller slås, eventuelt med hjælp fra frivillige høslætlaug, som det sker andre steder i landet.

Længere mod syd ligger landsbyen Kirkelte med sine marker mellem Store Dyrehave og Kirkelte Hegn. Området ligger højt på østsiden af et bakkedrag, der blev skubbet op af Nordøstisen, og har en fin udsigt over de lavere områder mod øst. I klart vejr kan den skånske kyst skimtes i horisonten. Med undtagelse af selve landsbyen er området fredet. Af fredningsbestemmelserne fremgår blandt andet, at der – formodentligt af hensyn til udsigten – ikke må plantes træer uden for de eksisterende haver. Det er en bestemmelse, som ikke alle overholder.

De fredede arealer kunne få stor betydning ikke mindst for dyrene, der holder til i de omkringliggende store skove. Forudsætningen er, at

Foto: Biofoto/Scanpix

Vibeflok.

Den fredede Højsager Mølle er snart skjult af høje træer.

Græsmarker i det fredede område ved Kirkelte.

der på de åbne arealer skabes gode fødemuligheder i form af insekter, småfugle og mus. Mange dyr kommer på de åbne marker for at søge føde. Det gælder fugle som ravn og musvåge, men også mange pattedyr som rådyr, mår og hare. Fødemulighederne kommer, hvis de eksisterende vådområder plejes, og tidligere vådområder genskabes, og hvis nogle af markerne udlæg-

ges til permanent græsning uden jordbehandling, gødskning og brug af bekæmpelsesmidler. Måske kunne der endog – det ville være det ideelle – gennem sådanne tiltag skabes en zone med sammenhængende natur mellem St. Dyrehave og Kirkelte Hegn.

I Kirkelte Hegn ligger Storedam, der delvist er skabt ved opstemning for at sikre vandkraft til et krudtværk, der indtil omkring år 1900 lå

ved Donse. Frederiksborg Amt har genslynget Donse Å, der afvander Storedam, og vil yderligere forhøje vandstanden i Storedam for at sikre åens sommervandføring.

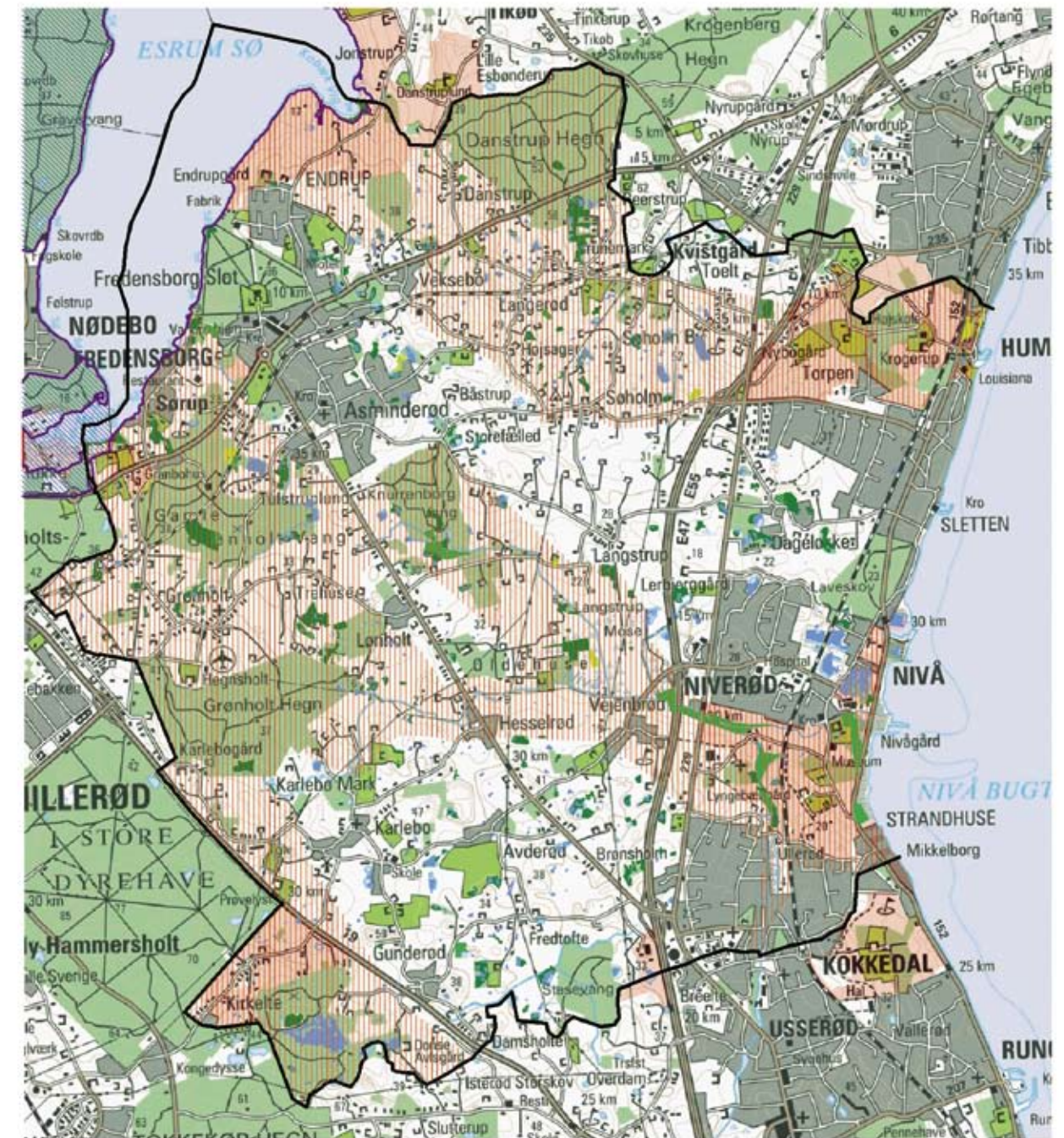
Danmarks Naturfredningsforening foreslår, at:

- lodsejerne opfordres til at tage markerne ud af omdriften og lade dem overgå til permanent græsning eller høslæt uden jordbehandling, gødskning eller anvendelse af bekæmpelsesmidler, med det formål at skabe en mere sammenhængende natur
- de naturlige vandstandsforhold i Grønholt Hegn genskabes
- udsigten fra Kirkelte landsby mod øst bevares gennem en restriktiv håndhævelse af fredningsbestemmelserne om træplantning

Naturfredningsforeningen har i samarbejde med Karlebo Kommune opsat en storkerede i håb om, at storken, som oversomrede i 2006, vil tage varigt ophold.

Kort over Fredensborg kommune med angivelse af fredninger og beskyttet natur

Fredede områder og beskyttet natur i Fredensborg Kommune.

På kortet er også indtegnet de tre landskabsstrøg, som omtales i teksten. Formålet med landskabsstrøgene er at skabe sammenhæng i naturen. De er en del af det naturnet, som Danmarks Naturfredningsforening har foreslået, og som skal forbinde alle større naturområder.

- kommunegrænse
- landskabsstrøg
- fredet areal
- EF-habitatområde
- EF-fuglebeskyttelsesområde
- § 3 arealer
 - overdrev
 - sø
 - mose
 - eng
 - strandeng

Danmarks Naturfredningsfor- enings generelle forslag til natur- forbedringer

Naturgenopretningsprojekter
Konkrete naturgenopretningspro- jekter er helt afgørende for reali- seringen af netværket. Naturgen- opretning kan for eksempel være frilægning af rørlagte vandløb og tilbagelægning af åer i deres op- rindelige slyngede leje, oprensning af vandhuller, genskabelse af den oprindelige vandstand i tørlagte søer, etablering af pleje af enge og overdrev ved afgræsning og høslæt, naturvenlig skovtilplantning. Natur- genopretning, inklusive skovrejs- ningsprojekter, er fordelagtige, fordi de giver natur- og miljømæssige gevinster på en gang.

Vandoplandsindsatser, herunder udtagning af jord
Landskabskilerne er en af de væsentligste, bærende strukturer i naturnetværket. En stor del af net- værket skal derfor etableres ved, at arealer langs vandløbene bliver gen- dannet som enge. I forbindelse med at Vandrammedirektivets vandop- landsbaserede indsatsplaner skal være på plads senest i 2009 vil ådalene blive en helt central faktor. Men for at sikre vandløbenes biolo-

giske værdier er det også nødven- digt med en målrettet indsats for at pleje kildeområderne, så natur- og vandkvalitet gennem hele vand- løbssystemet bliver høj. Udlægning af enge og vedvarende græsarealer langs vandløbene er også vigtigt: De giver et rigt plante- og dyreliv – men er dog ikke nødvendigvis ens- betydende med god vandkvalitet i selve vandløbet.
Danmarks Naturfredningsforening anbefaler, at arealerne langs vand- løbene tages ud af omdriften og udlægges til vedvarende græs eller eng. Det vil sige, at man hører op med at dyrke dem som omdriftsjør- der. Desuden anbefales udbygning af kloaksystemerne med henblik på at reducere de regnbetingede udløb. Der skal desuden arbejdes med at nedbringe belastningen fra ukloake- rede ejendomme i det åbne land.

Landbrugsindsats
En betydelig indsats er påkrævet i forhold til dansk landbrug: Natur- planer for det enkelte landbrug er en effektiv måde at sikre et større naturindhold i landbrugslandet. Danmarks Naturfredningsforening

har finansieret udarbejdelse af et par naturplaner for større økologi- ske bedrifter. Det viser sig, at selv på økologiske gårde, hvor driften i sig selv er mere skånsom, er der masser at hente ved at lave natur- planer. Selv mindre forbedringer kan have stor betydning.
Danmarks Naturfredningsforening anbefaler, at kommunen i samarbei- de med lokale landmænd udarbejder og gennemfører naturplaner og får kortlagt potentialet for disse planer.

Følsomme landbrugsområder
Udpegning af Særligt Følsomme Landbrugsområder er forudsætnin- gen for at kunne tildele landmæn- dene penge efter MVJ-ordningerne. Det skal forstås sådan, at man kun kan få andel i de mest attraktive tilskudsordninger, såfremt ens jord ligger i de Særligt Følsomme Landbrugsområder, som i fremtiden bliver udpeget af kommunen.
Danmarks Naturfredningsforening anbefaler, at de relevante myndighe- der udpeger hele netværket i denne publikation som SFL-områder (jvf. kortbilag) for dermed at muliggøre brugen af MVJ-midlerne bedst muligt.

og de skal hugges, så de ikke øde- lægger skovens variation og stabili- tet. Fredskovspligten på et areal kan ophæves, hvis det ikke længere er egnet til skovdrift. Det vil medføre et krav om plantning af skov på et andet og større areal. På den måde sikres det, at det samlede skovareal bevares og forøges. Der gives tilskud til pleje af naturområder i fredskov, fordi der her findes gode levesteder for de vilde planter og dyr.

Natur- og Vildtreservater
Natur- og vildtreservater er friste- der, hvor bestande af fugle, pattedyr og planter sikres. I de seneste år er netværket af reservater blevet udvi- det med omkring 50 nye områder, og der er i dag over hundrede natur- og vildtreservater på cirka 300.000 ha. Mere end 90% af reservaternes areal er til havs eller vådområder.

§3 – områder
Naturbeskyttelseslovens §3 er en paragraf, der generelt beskytter alle moser, historiske overdrev, fer- ske enge, strandenge, strandsumpe og heder på mere end 2500 m².
Derudover alle søer og vandhul- ler over 100 m², samt alle udpegede vandløb. Beskyttelsen betyder, at driften af områderne ikke må intensi- veres i forhold til niveauet, da beskyt- telsen trådte i kraft, og at områder- nes tilstand ikke aktivt må ændres.

EF – Habitatdirektivet
Ordet habitat betyder levested og

bruges i denne forbindelse om dyr og planters levesteder. Habitat- direktivet fra 1992 forpligter EU's medlemslande til at bevare naturty- per og arter, som er af betydning in- denfor EU. Beskyttelsen består især i, at man udpeger beskyttelsesom- råder, de såkaldte habitatområder, hvor man skal sikre eller forbedre forholdene for en række naturtyper og arter. I Danmark er der udpeget 254 hav- og landområder efter ha- bitatdirektivet, med et samlet areal på cirka 11.100 km² (land og hav). Desuden er en række arter, der er omtalt i direktivets Bilag 4, beskyt- tet, uanset hvor de forekommer.

EF – Fuglebeskyttelsesdirektivet
Fuglebeskyttelsesdirektivet fra 1979 har som formål at beskytte og forbedre vilkårene for de vilde fug- learter i EU. I Danmark er der siden 1983 udpeget 113 områder efter di- rektivet, fortrinsvis på havet. Direk- tivet skal sikre fuglenes yngle- og levesteder og, at der bliver fastsat

regler for hvilke fuglearter, der må jages og hvilke jagtmetoder, der må bruges.
Alle fuglebeskyttelsesområder er også omfattet af habitatdirektivet.

Vandrammedirektivet
EU's vandrammedirektiv fastlæg- ger nye rammer for beskyttelsen af vandmiljøet. Vandrammedirektivet vil være omdrejningspunktet for EU's vandpolitik i de kommende tiår. Direktivet vil udgøre den overord- nede ramme for beskyttelsen af vandløb og søer, overgangsvande (flodmundinger, laguner o.l.), kyst- vande og grundvand, og en række gamle direktiver på vandområdet bliver ophævet efterhånden som reguleringen efter vandrammedi- rektivet træder i kraft. Derudover vil flere nye direktiver blive vedtaget som en direkte følge af bestemmel- ser i vandrammedirektivet, herun- der direktiver om grundvand og om regulering af prioriterede, miljøfar- lige stoffer.

Litteraturliste

Appel, L. (red.), 2005. Kulturhistorisk undersøgelse. Pilotprojekt Konger- nes Nordsjælland

Bisschop-Larsen, E.M., 1995. Bedre miljø og mere natur på offentlige arealer

Danmarks Naturfredningsforening, 2004. Fremtidens natur i Danmark

Frederiksborg Amt, 1998. Nivå del- områdeplan. Integrerede natur- og miljøprojekter

Frederiksborg Amt, 2005. Arresø. Esrum Sø. Statsejede søer i under- søgelsesområdet for Pilotprojekt Kongernes Nordsjælland

Gjelstrup, P., 1992. Grøftekanten. Natur og museum 31,2

Grønning. J. og Lind, A.D., 2004. Ana-

lyse af den biologiske mangfoldig- hed i nordsjællandske statsskove

Hovedstadens Udviklingsråd, 2001. Regionplan 2001 for Frederiksborg Amt

Hovedstadens Udviklingsråd, 2005. Regionplan 2005 for Hovedstadsre- gionen.

Jakobsen, J.G.G., Falkentorp, T., Nellemannn, V. og Caspersen, O.H., 2005. Nationalpark Kongernes Nord- sjælland – landskabsanalyse

Jensen, S.M. (red.), 2005. Pilotprojekt Nationalpark Kongernes Nordsjæl- land – styregruppens samlede rap- port til miljøministeren

Miljøministeriet, Fredningsstyrelsen, 1984. Danmarks større nationale naturområder

Naturrådet, 2005. Skelettet i skabet – EF's habitatdirektiv og dansk na- turforvaltning. Vismandsrapport

Pedersen, J. 2005., Naturindholdet i det åbne land i undersøgelsesom- rådet for Pilotprojekt Kongernes Nordsjælland

Richardt, N., Belhage, L. og Funder, S., 1999. Øresund i 20.000 år. Scener fra et bevæget liv. VARV 1999,3

Schneekloth, M., Jensen, S.M. og Jensen, K., 2005: Den biologiske værdi af korridorer i landskabet. Notat udarbejdet for styregruppen for Pilotprojekt Kongernes Nord- sjælland

Wilhelmudvalget, 2001. En rig natur i et rigt samfund

Hvordan forvaltes naturen i Danmark

Fredninger
Omkring 5% af Danmarks areal er fredet. Fredninger har til formål at bevare et område i en bestemt tilstand eller at fastlægge en særlig drift, så området udvikler sig hen mod en bestemt, ønskelig tilstand. Fredninger er enestående, fordi en fredning kan fastlægge rammer for et områdes drift ud i al fremtid. Der- for er fredning den ultimative form for naturbeskyttelse.

Fredskov
De fleste private skove og alle of- fentlige skove er fredskov, hvilket vil sige, at ejerne er forpligtet til at an- vende arealerne til skovbrugsformål og til at dyrke dem efter skovlovens krav om god og flersidig skovdrift. Det vigtigste krav er, at fredskovs- arealerne skal være bevokset med skov, der holdes i god stand og på længere sigt forbedres. Træerne må ikke fældes, før de er hugstmodne,

Solnedgang over Øresundskysten.

